

.....
43.997

OSZK

5a
.....

43.997 0

5a

A HAGYOMÁNY GYÖNGYEI

A TALMUD KÖNYVEI

JEBAMOTH. — SZÓTA. — NEDÁRIM. — NÁZIR.
SZANHEDRIN

AZ EREDETI TALMUDI SZÓVEG ALAPJÁN

DR. MOLNÁR ERNŐ

A BEVEZETŐ TANULMÁNYT ÍRTA:

DR. KUN LAJOS FŐRABBI

„GARAI“ IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T.

057K

A HAGYOMÁNY GYÖNGYEI

V.

A TALMUD KÖNYVEI

BUDAPEST

A HAGYOMÁNY GYÖNGYEI

A TALMUD KÖNYVEI

JEBAMOTH. — SZÓTA. — NEDÁRIM. — NÁZIR.
SZANHEDRIN

AZ EREDETI TALMUDI SZÖVEG ALAPJÁN

DR. MOLNÁR ERNŐ

A BEVEZETŐ TANULMÁNYT IRTA:

DR. KUN LAJOS FŐRABBI

BUDAPEST

„GARAI“ IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T.

43.997/5a

ORSZAGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR	
B	2717/1983
LELTÁRI SZÁM	

R
2

Az ókori zsidó irodalom.

Irta: *Dr. Kun Lajos.*

I. Irott tan.

A zsidó vallás alapja Izrael népének csaknem negyedfélezer év óta fennálló az a hite, hogy van egy a mindenség fölött álló érzékelhetetlen szellemi lény, az Örökkévaló Isten, akinek akaratából lett a mindenség, aki irányítja az emberiség történetét, akinek akarata egy folytonos, nagy, késleltethető, de feltartóztatlan fejlődés, mely tetőpontját az emberiség egyesülésében, az igazság és szeretet uralmában éri el. E nagy, az egész vallásos zsidó irodalmon keresztül vonuló gondolatnak első forrása a kinyilatkoztatás; az abból folyó tanoknak és eszméknek feldolgozását pedig az irott és szóbeli tan összesége adja.

Az irott tan, a Szentírás mai alakja a második szent templom korának (idősz. e. 516—id. u. 70) elején állapotott meg. A végleges megállapítást, helyesebben szentnek nyilvánítást (kanonizálást) a zsidóság akkori vezető férfiai, a „Nagy Gyülekezet” tagjai végezték. A Szentírás e megállapítás szerint, melyet a hagyomány is szentesített, három csoportba oszlik, 1. Thora, 2. Próféta, 3. Egyéb szentiratok és 24 könyvet tartalmaz. Míg a Thora Izrael történetének keretébe illeszti be a törvényeket és tanításokat, addig a prófétai könyvek első csoportja csak Izrael történetét tárgyalja, az utóbbi próféták könyvei pedig főként a prófétáknak azt a törekvését tükröztetik, hogy a romlott közállapotokon segítsenek, a nép lelkében elősegítsék az erkölcsi megtisztulást, visszatérítsék őket az idegen kultusz követésétől a Thora monotheizmusához, bevessék és megszilárdítsák Izrael népében a történeti hivatás tudatát és ébren tartásuk benne a messiási kor bekövetkezésének hitét. Ha végre megállapítjuk, hogy az „Egyéb

szentiratok“ valláserkölcsi irányu és bölcseleti művekből, költeményekből és történeti munkákból állanak, kimondhatjuk, hogy a Biblia tartalmaz 1. törvényeket, 2. történetet, 3. prófétai tanításokat, 4. vallásos-lirai költeményeket, 5. bölcseleti tan-költészetet.

Már az ókorban értékes fordításai keletkeztek, melyek a szöveg helyességének megítélésére és a helyes értelmezésre nagy fontossággal bírnak. Legbecsesebb és legrégebb a Septuaginta, azaz a biblia első görög fordítása, melyet Alexandriában valószínűleg az idősz. e. 3. században zsidó tudósok fordítottak. Id. u. 400 körül keletkezett Hieronymus egyház-anya latin fordítása, a Vulgáta. Nagy fontosságúak az aram fordítások, az u. n. Targumok.

A Szentírás könyveinek megállapítása után keletkeztek még vallásos irányu és történelmet tartalmazó könyvek, ezek azonban nem fogadtattak be a Biblia könyvei közé, hanem kivonattak a nép használatából és elrejtettek, azért ezeket görög szóval apokrypháknak nevezzük. Ilyenek Szirach példabeszédei, Salamon bölcsessége, a Makkabeusok könyvei, Baruch, Tobit és Judit könyvei, stb.

II. Görögzsídó irodalom.

Amikor Nagy Sándor idősz. e. 322-ben megjelent Palesztinában, vele együtt bevonult az u. n. hellenizmus (görög szellem) is. Ennek befolyása folyton fokozódik, különösen Nagy Sándor halála után, amikor Palesztina a Ptolomeusok uralma alatt Egyiptom érdekkörébe kapcsolódik. Az ország akkori fővárosa Alexandria a görög szellem központja volt és ez nemcsak az Alexandriában élő nagyszámu zsidóság gondolkodására volt mély benyomással, de hatást gyakorolt az összszidóság gondolatvilágára is. Ennek a hatásnak egyik legjellemzőbb és legfontosabb terméke a biblia első görög fordítása, a Septuaginta, mely az összes apokryph műveket is felöleli. Másik fontos része ez irodalomnak az u. n. propaganda irodalom. A pogányvilág engesztelhetetlen gyűlöletet mutatott a monotheista zsidósággal szemben. Íróik, papjaik gondoskodtak arról, hogy ez a gyűlölet ne enyhüljön, sőt fokozódjék. A rágalomterjesztő és hazugsággártó írók közt előljár Manetho egyiptomi pap, az ő utjain halad Lysimachos, Tacitus és a

hirhedt Apion. A pogány írók e gyűlölet és rágalom hadjáratának mintegy ellensúlyozásaként fejlődött ki a művelt hellenista zsidóságban az u. n. propaganda-irodalom, melynek termékeit pszeudepigráfiáknak szokták nevezni, mivel az egyes művek írói régi pogány tekintélyek szájába adják a zsidóság dicséretét. Ilyenek pl. a szybillikus irodalom, mely a Sziüllák (görög jósnők) monotheista zsidóságra vonatkozó kedvező jóslatait tartalmazza, A történetírás terén kitűnt e korban Josephus Flavius, kinek történeti művei megbecsülhetetlen értéket jelentenek a zsidó irodalomban, mert korának történetét a nagy zsidó szabadságharcot a rómaiak ellen nagyrészt tapasztalatai alapján tárja elénk. A görög zsidó irodalom igen fontos része a vallásbölcselet, melynek az volt a célja, hogy meggyőzze a pogány világot a zsidó nép kiválasztott voltáról és bebizonyítsa, hogy minden igazság attól származik, hogy a görög bölcsestek valamennyien Mózes tanítványai. Eszközük a Szentírás tartalmának allegorizálása volt. E kor legnagyobb bölcseleje Philó volt.

III. A szóbeli tan.

A nagy nemzeti szerencsétlenség, mely 70-ben id. u. a szentély felperzselése által a zsidóságra szakadt, minden más nép számára végpusztulást jelentett volna. A zsidóság számára ellenben ez csak egy nagy tragédiának kezdetét jelentette, melyben egymást váltották fel a cselekvő szereplők, csak egy maradt állandó, a szenvedő főhős, mely azután két évezreden keresztül szenvedett — és tanult. Századok viharzottak fölötté, népek és nemzetek ádáz dühe marcangolta itt is, ott is testét, népek pusztultak, trónok meginogtak, a minduntalan hontalanná váló zsidó pedig itt is, ott is megpihent és mintha mi sem történt volna, könyvei fölé görnyedt és tanult. Még füstölögtek a szent templom romjai, még izzó parazsak voltak a hamu alatt, a római győző hallatlan kegyetlenséggel töltötte ki boszszuját a szivós ellenség fölött, de egy kicsiny palesztinai városkában, Jabnéban már egybegyültek Izrael bölcsei r. Jochanan b. Zakkaj vezetése mellett, hogy megállapítsák Izrael megmaradásának feltételeit. Tárgyalni kezdték a vallási élet szabályozására vonatkozó thora-rendeleteket, hogy azok az új viszonyokra alkalmazhatók legyenek. A Szentírás tör-

vényeinek e tárgyalások utján történt részletezését és az új viszonyokra vonatkoztatott új formáját haláchának nevezzük. Így haláchák már a második templom idejében is voltak, van olyan felfogás is, mely szerint az írott tant annak eredetétől kezdve nyomon követte a hagyományos magyarázat, mely a Thora rendelkezéseinek a végrehajtását szabályozza. Az ilyen hagyományos magyarázat nem jegyeztetett fel, hanem a tanító az egyes megállapított halachákat újra meg újra átismételte (Sono=átismételni) tanítványjaival, hogy azokat jól megőrizzék. Így történt ez évszázadokon, talán egy egész évezreden keresztül, a haláchák szájhagyományként öröklődtek nemzedékről nemzedékre a korviszonyokhoz képest bővülve, esetleg módosulva. A II. szent templom idején a „Nagy Gyülekezet“ állapított meg ily halachákat, majd egyes hírneves mesterek; a Szentély pusztulása után pedig az egyes palesztinai, majd később a babyloni iskolák kezdték a régi törvényeket és hagyománnyá vált szokásokat abból a szempontból vizsgálni, mily formában lehetnek alkalmasak a zsidóság hatalmi eszközeinek pótlására ennek fennmaradása érdekében. Ez iskolákban oly nagy lendülettel indult meg a munka, hogy az emlékező tehetség képtelenné vált a nagy anyag befogadására; részben ez a körülmény, részben a római hatalom tanulási tilalma arra indítja R. Jehuda hanaszit, hogy a meglevő halachákat összegyűjtve csoportosítsa és id. u. 200 körül megszerkessze a halacha-gyűjteményt, a Misnát, mely 6 rendre oszlik. A Misna lezárása után az egyes palesztinai és babyloni iskolákban a Misnában megállapított halachák képezték a megvitatás tárgyát. E magyarázatokat és a hozzájuk fűződő elmélkedéseket¹⁾ Gemarának, a kettőt együtt Talmudnak nevezzük. Keletkezésük helye szerint van 1. Jeruzsálemi Talmud, ez lezárult a 4. sz. elején, 2. Babyloni Talmud, mely 500 körül zárult le. A Talmudban előforduló mintegy 2200 tudós közül a régebbieket, kik a Misnában szerepelnek, Tannák-nak, a későbbieket Amóráknak nevezzük. A Talmud lezárása után működő tudósok saboreusoknak neveztetnek, kik a 6. században éltek. A Talmud nem egységes mű, szerzőről itt nem lehet szó, csak gyűjtőről, szerkesztőről. Tartalmilag rendkívül sokféle; van benne törvény, költészet, bölcsészet, erkölcsstan, történet és sok egyéb.

¹⁾ Ami Talmudban nem halacha, azt agádának nevezzük.

IV. A Talmud könyvei.

1. Zeráim (Vetések.)

A földműveléssel kapcsolatos törvények.

Berakhoth (Áldásmondatok.)

Pea (A mező szegélye.) A jótékonysági törvények.

Dammaj (A kétes.) A termés törvényei, mikor kétséges, hogy beszolgáltatták-e belőle a papi tizedet.

Kilájim (A kétféle.) Alaptörvénye (Móz. III. 19, 19.): Barmodat ne közösítsed kétféle fajban, s meződet ne vesd be kétféle maggal; s kétféléből készült ruha, vegyes szövés ne jőjjön reád.

*Sebiith*¹ (A hetedik év.) A hetedik év törvényei, midőn a földet ugaron hagyták és minden adósságot elengedtek.

Terumoth. A papi adományok és a papi tized törvényei.

Máászróth. A levitáknak járó tized törvényei.

Máászér Sáni. A második tized, melynek pénzértékét Jeruzsálemben kellett elkölteni.

Challa. A tésztából adandó szent adomány törvényei.

Orla. A gyümölcsfa törvénye, melynek első három évi gyümölcsét nem szabad élvezni.

Bikkurim. A zsengek bemutatásának törvényei.

2. Móéd (Ünnep.)

Az ünnepek törvényei.

Sabbat. A szombatnap törvényei.

Erubin (Vegyülések.) A szombatnapi törvények folytatása.

Peszáhim. A pészachünnep törvényei.

Sekálim. Ama fél-sékel adó törvénye, mely a 2. templom idején az istentisztelet fentartására szolgált.

Jóma (A nap.) Az engesztelőnap törvényei.

Szukka (A sátor.) A sátorosünnep törvényei.

Béca. Az ünnepnapok törvényei.

Ros-hasána. (Ujév.)

Taanith (Böjt.) A böjtnapok és böjti törvények.

Megilla (Tekercs.) Az Esztertekercs felolvasásának rendje.

Móéd Kátán. A félünnepek törvényei.

Chagiga. Az ünnepek megülésének módja.

3. *Násim (Nők.)**Házassági jog.*

Jebamoth. A sógorsági házasság törvényei.

Ketuboth. A menyegzői ajándék, avagy a válás vagy a férj halála esetére az asszony részére megállapított összeg.

Nedarim. A fogadalmak.

Názir. Törvényei annak, aki az Örökkévalónak tesz tartózkodási fogadalmat; bort nem ihat, haját le nem nyirathat.

Gittin. A válólevél törvényei.

Szóta. A házasságtörő nő törvényei.

Kiddusin. A házasságkötés törvényei.

4. *Nezikin (Károk.)**Polgári és büntetőtörvények.*

Baba Kamma (Első kapú.) A károk (lopás, rablás, testi sértés stb.) és ingóságok s ingatlanok törvényei.

Baba Mecia (Középső kapú.) A talált dolgok, a kamatszédés, a bérlet, a zálog stb. törvényei.

Baba Bathra (Utolsó kapú.) A birtokhatár, elévülés, adásvétel, jótállás, örökösödés stb. törvényei.

Szanhedrin (A törvényszék.) Büntetőjogi törvények.

Makkoth (Ütések.) Amikor a bűnöst megpálcázzák.

Sebuoth (Az eskük.)

Edujoth (A tanuságok.)

Aboda Zara. (Bálványimádás.)

Aboth (Az Atyák.) A Talmud mestereinek bölcs modásai.

Horajoth (Tanítások, döntések.) A hibás döntésekről.

5. *Kadásim (Szentségek.)**Áldozati törvények.*

Zebachim (Vágóáldozatok.)

Menachoth (Ételáldozatok.)

Chullin (Közönségesek.) A nem-áldozati állatok levágásának törvényei.

Bechoroth (Elsőszülöttek.) Az állati elsőszülöttek törvényei.

Aráchin (Beclések.) Az összegekről, melyek valamely Istennek szentelt személy kiváltásáért fizetendők.

Temura (Elcserélés.) A szentelt tárgyak elcserélése.

Kerithoth (Kiirtások.) A biblia által oly gyakran említett

irtassék ki az a személy büntetés úgy értelmeztetik, hogy az illető 20–50 éves korban utódok nélkül elhal.

Tamid (A mindennapi áldozat.)

Middoth. A szentély méretei és berendezése.

Kinnim (Madárfészkek.) A galambáldozatok törvényei.

6. *Teharoth* (Tisztaság.)

A rituális tisztaság.

Kélim (Edények.) A rituális tisztátlanság fajai.

Ohaloth (Sátrak.) A holttest által okozott tisztátlanság.

Negáim (Kiütések.)

Parah. A „vörös tehén“ törvényei. Pora megtisztít.

Teharoth (Tisztaságok.) Csekélyebb tisztátlanságok.

Mikvaóth (Fürdők.)

Nidda. A menstruáló és gyermekágyas nő törvényei.

Makhsirin. Tárgyokról, melyek nedves állapotban tisztátlan dologgal érintkezve, tisztátalanná válnak.

Zabim (Magfolyósak.)

Tebul Jóm. Annak a törvénye, aki tisztátalanságba esve, megfürdött, de még estig tisztátalannak tekintetik.

Jadajim (Kezek.) A kézmosás törvényei.

Ukcín (Kocsánok.) A gyümölcs tisztátalansága.

V. Midrásirodalom.

A Talmudban előforduló agádikus elbeszéléseken és haláchikus fejtegetéseken kívül azokkal részben párhuzamosan a Szentírásnak oly magyarázatai is keletkeztek, melyek a Talmud anyagán kívül esnek és külön gyűjtemény keretében szerepelnek. Ezek a szentírásmagyarázatok — midrásoknak nevezetnek. Kétféle midrás van, 1. haláchikus, 2. agadikus midrás. A haláchikus midrás vagy a Thorának törvényi részét magyarázza, vagy pedig egy érvényben levő törvénnyé vált szokásnak jogalapöt keres a bibliában, az agádikus midrás pedig a Szentírás történeti és ethikai részéhez fűződik. Általános célja a midrásnak, hogy az élet minden változatában: örömeiben és megpróbáltatásaiban, fájdalmában és szenvedéseiben a Szentírás egyes részeire vonatkoztatott morális tanítások, elbeszélések és hasonlatok által a megnyugvás és vigasz érzetét felkeltse. Ilyen midrások: a Midrás rabba, Midrás Tanchuma, Midrás Jalkut stb.

VI. Karaita irodalom.

A zsidóirodalom történetében a 650—1038-ig terjedő korszakot gáonok korának nevezzük. A gáon cím a babyloni, tehát a szurai és pumpeditai iskolák fejeit illette meg. Babyloniában már a Talmud idején két főméltóság egyesíti bizonyos egységbe a zsidóságot, egyik a gáoni, másik az exilarcha méltóság. A gáon, a legnagyobb tudós volt az egyházfő, az exilarcha pedig, ki Dávid király családjából származónak tekintetett, a zsidóság világi feje volt. A gáoni korszakban nem művelik többé rendszeresen a haláchikus törvények megállapítását, csak esetről-esetre hoznak az egyes iskolák döntést oly ügyekben és kérdésekben, melyeknek eldöntésére a különböző országok zsidó hitközségei, vagy az egyesek részéről felszólíttatnak. Az ily kérdést és gáoni döntvényt tartalmazó iratot *responzumnak* nevezzük.

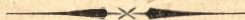
A gáoni kor legkiemelkedőbb eseménye a *karaita mozgalom*. Ánán b. Dávid sértett hiúsága, hogy t. i. nem reá esett az exilarcha-választás, csak részben volt megindítója e mozgalomnak; ő csak ügyesen használt fel egy már meglévő talmud-ellenes mozgalmat, mely általa nyert sulyban és hatásban. A karaita elnevezés onnan származik, hogy e mozgalom hívei Bné mikró, vagyis a Szentírás követőinek vallották magukat, azaz törekedtek a Thora törvényeinek szószerinti követésére. A Szentírás pontos szövegéből igyekeznek a maguk vallási tételeit megállapítani. Már Ánán b. Dávid ír egy törvénykódexet, Széfer hamicvósz cimena melyben figyelmen kívül hagyja ugyan a Talmudot, ámde a hagyomány bizonyos önkényes változtatásokkal mégis szerepel benne. Utána egy másik híres tudós Benjamin Nahavendi dolgozza fel egyik munkájában az összes vallási tételeket. Ő, valamint az utána következő karaita tudósok már lényegesen eltértek a hagyománytól és az azon alapuló szokásoktól. Így p. o. eltörölték a II. Hillel pátriarka által 360 körül megállapított állandó naptárt, eltörölték az ünnepek másodnapjait, megtiltották szombaton a lakások világítását és fűtését másvallásuak által is, sok régi szertartást töröltek, másokat ujakkal pótoltak. Ezek nyomán a karaita és rabbanita zsidó tudósok között nagy irodalmi harc keletkezett.

יבמות

Jebamoth.

Sógorsági házasság.

A *Jebamoth* traktátus a sógorsági házasság törvényeit foglalja egybe. Sógorsági házasság alatt értjük, hogy midőn az egyik fiutestvér gyermek nélkül hal el, az özvegyet a másik fiutestvér veszi nőül, így biztosítván elhunyt fivére nevének fennmaradását. A *Jebamoth* traktátus felsorolja az eseteket, amelyekben a fivér nem köteles az elhunyt testvér özvegyét nőül venni (pl: vérrokonság esetén, mely a sógor és az özvegy között fennáll.) — s ez esetekben még a *chalice*, a sarulehúzás szertartása is elmarad, mellyel egyébként a sógorsági házasságot megkerülték és ma is megkerülik. A sarulehúzás szertartásában a rabbi-törvényszék előtt az özvegy lehúzza az őt elvenni vonakodó sógor saruját és megvetése jeléül kiköp előtte. A tizennégy fejezetre oszló traktátus többi részei a különleges papi házasság és a *jibbum*¹⁾ vonatkozásait, a kiskorúak és a siketnémák házasságát, az egyik házastárs elhalálózásáról szóló tanuságokat és egyéb idetartozó dolgokat tárgyalnak.

¹ A sógorsági házasság végrehajtása.

A chalica ceremóniája.

A sógorsági házasság súlyos bibliai törvényét már a bibliai korban sem hajtották mindig végre és a chalica szertartásával kerültek meg.

A sarulehúzás e bizarr ceremóniája napjainkban is megvan.

A biblia (Mózes V. 25, 5—10.) e szavakkal adja elő a sógorsági házasság és a chalica törvényét:

Midőn együtt laknak testvérek és meghal egyik közülök s fia nincs neki, ne menjen a halottnak felesége máshova, idegen férfihez: sógora menjen be hozzá és vegye magának feleségül, sógorképen vegye el. És lésszen az előszülött, kit szülni fog, tartozzék meghalt testvérének nevéhez, hogy ki ne törültesseék neve Izraelből.

De ha nem akarja a férfi elvenni sógornőjét, akkor menjen ki sógornője a kapuba a vénekhez s mondja:

— Vonakodik sógorom a testvérének nevét fenntartani Izraelben, nem akar sógorképen elvenni.

Erre hívják meg városának vénei és szóljanak hozzá; ő meg odaáll és azt mondja:

— Nem akarom elvenni!

Akkor lépjen oda hozzá sógornője a vének szemei előtt, húzza le saruját lábáról és köpjön az arcába; szólaljon fel és mondja:

— Így történjék a férfival, aki nem építi fel testvérének a házát.

És így neveztesseék el Izraelben: a lehúzott sarújának a háza.

*

A chalica¹⁾ törvényét három bíró jelenlétében kell végrehajtani, de mind a három lehet laikus is. Ha a chalica saruval történt, érvényes, — ha harisnyával történt, nem érvényes. Ha szandállal történt, melynek bőrsarka van, érvényes, — ha szandállal, melynek nincs bőrsarka, nem érvényes; ha a szandált térd alatt kötik meg, a chalica érvényes, — ha térd fölött kötik meg, nem érvényes.

¹⁾ A saru lehúzása és a vonakodó sógor megszégyenítése.

Ha a chalicát oly szandállal hajtotta végre, mely nem az övé,²⁾ ha faszandállal hajtotta végre, ha ballábára való szandállal, mely jobb lábán volt, a chalica érvényes. Ha a sarú, mellyel végrehajtotta túlnagy, de azért tud járni benne, vagy túlkicsi, de azért a láb nagyobb részét befedi, a chalica érvényes. Ha éjjel hajtotta végre, érvényes, — r. Eliezer szerint érvénytelen. Ha a chalica ballábon történt, érvénytelen, — r. Eliezer szerint érvényes.

Ha a sarút lehúzta és kiköpött, de a formulát nem mondta, — a chalica érvényes. Ha csak a formulát mondta és kiköpött, de a sarút nem húzta le, — nem érvényes. Ha a sarút lehúzta és a formulát elmondta, de nem köpött ki, — r. Eliezer szerint nem érvényes, r. Akiba szerint érvényes. R. Eliezer ugyanis az *igy törtéjék* kifejezést így magyarázza: Ha az, aminek történnie kell, elmarad, a chalica érvénytelen. Rabbi Akiba pedig így mondja: Ép innen van az én bizonyítékom is: „Igy törtéjék a férfiuval,“ — csak ha az, aminek a férfiuval kell történni, elmarad, érvénytelenül a chalica.

*

Ha siketnéma férfiun hajtották végre a chalicát, vagy ha siketnéma asszony hajtotta végre, vagy ha az asszony egy kiskorú sógorán hajtotta végre, a chalica nem érvényes. Ha kiskorú özvegy hajtotta végre a chalicát, nagykorúságát elérve meg kell ismételnie: ha nem, — érvénytelen.

*

Ha a chalica két személy előtt történt, vagy három személy előtt, de az egyikük közeli rokon vagy tanúzásra alkalmatlan, a chalica nem érvényes, de r. Simon és a szandálkészítő r. Jochanan érvényesnek mondják. Történt, hogy egy férfiu a börtönben adott chalicát, négyszemközt; az ügy r. Akiba elé került, aki kimondá, hogy a chalica érvényes.

*

A chalica törvényét a következőképen hajtják végre:

A férfiu megjelenik sógornőjével a törvényszék előtt, a bírák kellő tanácsokat adnak neki, mert írva van: „Erre hívják meg városának vénei és szóljanak hozzá.“

²⁾ A férfié.

Az asszony szól: — Vonakodik sógorom a testvérének nevét fenntartani Izraelben, nem akar sógorképen elvenni.

A férfi válaszol:

— Nem akarom elvenni.

Mindezt a szent nyelven mondják.

Akkor lépjen hozzá sógornője a vének szemei előtt, húzza le saruját lábáról és köpjön az arcába, s pedig úgy, hogy a bírák jól lássák, s mondja:

— Így történjék a férfival, aki nem építi fel testvérének a házat.

Eddig szokták előolvasni a formulát. Mióta azonban r. Hirkanosz a kefari tölgyfa alatt az egész fejezetet előadta, szokássá vált, hogy a fejezetet végigolvassák.

E kifejezés pedig: „És így neveztessek el: a lehúzott sarújunak a háza,“ csak a bíráknak szolgál előírásul, de nem a jelenlevő tanítványoknak.

R. Jehuda mondja: Előírás ez mind a jelenlevők számára, hogy kiáltsák: „Lehúzott sarujú, lehúzott sarujú, lehúzott sarujú.“

*

Az idősebb sógorra hárul a kötelesség, hogy elhunyt testvérének özvegyét nőül vegye. Ha nem akar, megkéri a többi fivéreket. Ha ők sem akarnak, újból felkeresik az idősebbet és így szólnak hozzá:

— Reád hárul a kötelesség: vagy chalicát adsz, vagy sógorképen nőül veszed.

Ha kiskorú öccsére akarná áttolni kötelességét, amíg az megnő, vagy idősebb bátyára, amíg az megjön a tengerentúlra, vagy süket, vagy bolond, — nem hallgatnak reá, hanem így szólnak hozzá:

— Reád hárul a kötelesség: vagy chalicát adsz, vagy sógorképen nőül veszed.

*

Ha az asszonynak a férje és (egyetlen) fia tengerentúlra vándoroltak, és jöttek emberek és hirül hozták:

— Meghalt férjed s később meghalt fiad! és az asszony férjhez ment: de utóbb így mondták:

— Fordítva történt a dolog!³⁾ — ki kell mennie (második férje házából) és az első és az utolsó gyermek⁴⁾ *mamzér*⁵⁾.)

Ha így hozták a hírt:

— Meghalt a fiad és később meghalt férjed! — s az asszony sógorsági házasságra lépett; de utóbb így mondták:

— Fordítva történt⁶⁾ a dolog! — ki kell mennie (második férje házából) és az első és utolsó gyermek *mamzér*.

*

Ha az asszony, aki elment férjével tengerentúlra, — s béke volt akkor köztük is, és béke volt akkor a világon is, — megérkezett és így szólt:

— Meghalt a férjem! — férjhez mehet.

— Meghalt a férjem! — sógorsági házasságra⁷⁾ léphet.

Ha béke volt közöttük, de a világon háboru dúlt, vagy civódás dúlt közöttük, de a világon béke volt, — és megérkezett és így szólt:

— Meghalt a férjem! — nem hisznek neki.

R. Jehuda mondja:

— Sohasem hisznek neki, csak ha zokogva jön és ruhái be vannak tépve.⁸⁾

Felelték neki:

— Akár így, akár úgy, férjhez mehet!

A házasság.

A jó feleség a férj öröme, áldása és boldogsága. Ez a megállapítás a gyakorlat alapján szűrődik le ugyan, de a Talmud mesterei, mint minden tételt, úgy ezt a megállapítást is szentírási versekkel támasztják alá. Így minden bizonynyal biztosabb alapokon nyugszik.

³⁾ Először halt meg a fia, — így férje gyermektelenül halt el, feleségének tehát vagy sógorával kell elvételni magát, vagy a chalicát kell végrehajtania vonakodó sógorán. A téves első híren alapuló házasság érvénytelen.

⁴⁾ Az a gyermek, amelyik a második hiradás előtt s az, amelyik a második hiradás után született.

⁵⁾ Mert nem lett volna szabad idegen férfihoz nőül menni.

⁶⁾ Tehát nem lett volna szabad sógorához nőül menni, mert ez tiltva van. „Fivéred feleségének szemérmét fel ne fedd”. (Mózes III, 18, 16.)

⁷⁾ Ha férje halálakor nem volt gyermekük.

⁸⁾ A gyászban a ruhát be kell tépni.

A rossz feleség pedig átka a háznak. És mint a jó feleség dicsérete, a rossz feleség ócsárlása is megtámasztható a biblia verseivel.

*

A jó asszony.

Mondá r. Tanchum: így mondá r. Chaniláj:

— Minden zsidó, akinek nincs felesége, hijján van az örömnak, az áldásnak és boldogságnak.

Hijján van az örömnak, mert írva van (Mózes V. 14, 26.): „És örvendj — te és házad.“

Hijján van az áldásnak, mert írva van (Ezek. 44, 30.): „Hogy áldás nyugodjék házadon.“

Hijján van a boldogságnak, — mert írva van (Mózes 1, 2, 18.): „Nem jó, hogy egyedül legyen az ember.“

Palesztinában mondták:

— Hijján van a Thórának, — mert írva van (Jób 6, 13.): „Hiszen segítségem nincs bennem és értelmem eltávozott tőlem.“

Hijján van a védőfalnak, — mert írva van (Jer. 31, 21.): „Nő környékez férfit.“

Rabba bar Ula mondá:

— Hijján van a békének is, — mert írva van (Jób 5, 24.): „Megtudod, hogy béke a te sátorod; vizsgálod hajlékodat és nincs vétked.“

*

Mestereink tanították:

— Aki szereti feleségét, mint önmagát, és jobban tiszteli, mint önmagát, aki fiait és leányait egyenes utakon vezeti és kellő időben megházasítja őket, róla mondja az Irás: „Megtudod, hogy béke a te sátorod: vizsgálod hajlékodat és nincs vétked.“

*

R. Eleázár mondá:

— Minden zsidó, akinek nincs felesége, nem ember, — mert írva van (Mózes I. 5. 2.): „Férfinak és nőnek teremtette, megáldotta őket és elnevezte embernek.“

Még mondá r. Eleázár:

— Az az ember, akinek nincs földje nem ember, — mert írva van (115. zsolt. 16.): „Az ég az Örökkévalónak ege, de a földet az ember fiainak adta.“

Még mondá r. Eleázár:

— Mit jelent az Irás szava (Mózes I. 2, 18.): „Alkotok neki segítőtársat vele szemben?!“ Ha méltónak mutatkozik, segítőtársa; ha nem, úgy szemben van vele.

A rossz asszony.

És Rabba mondá:

— A gonosz asszony oly rossz, mint az esőzés napja, mert írva van (Pldb. 27, 15.): „Csepegő eres esőzés napján és civódó asszony — egyenlő.“

Még mondá Rabba:

— Jer és lásd, mily jó a jó asszony és mily gonosz a gonosz asszony! Mily jó a jó asszony, — mert írva van: „Aki asszonyt talált, jót talált.“

[Vajjon az asszonyra értődik-e a felkiáltás: Mily jó a jó asszony! amennyiben az Irás magasztalja őt, — avagy a Thórára értődik-e: Mily jó a jó asszony! amennyiben a Thóra összehasonlítottatik¹ vele? !]

— És mily gonosz a gonosz asszony, — mert írva van (Koh. 7, 26.): „És találtam én a halálnál keserűbbnek az asszonyt.“

[Vajjon az asszonyra értődik-e a felkiáltás: Mily gonosz a gonosz asszony! amennyiben az Irás korholja őt, — avagy a gyehehnára értődik-e: Mily gonosz a gonosz asszony! amennyiben a gyehehna összehasonlítottatik vele !]

*

„Ime, én hozok reájuk veszedelmet, amelyből nem bírnak kiszabadulni.“ (Jer. 11, 11.). R. Nachman mondá Rabba bar Abbahu nevében: Ez a vers egy gonosz asszonyra céloz, akinek nagy a *kethubája*.²)

„Odaadott engem az Úr olyannak kezeibe, aki előtt nem állhatok meg“ (Siralm. 1, 14.). R. Chiszda mondá Mar Ukba

¹ A Thóra is Jónak mondatik.

² *Kethuba*: válás esetén az asszony részére a férj által kifizetendő összeg.

bar Chijja nevében: Ez a vers egy gonosz asszonyra céloz, akinek nagy a *kethubája*.

Palesztinában mondták: Ez a vers arra céloz, akinek megélhetése pénzétől függ (nincs földje).

Rabbi Akiba tanítványai.

Tanulmányban és erényekben gazdag élet a Talmud bölcsének az eszményképe. Ifjuságodban, aggságodban egyaránt tanulj és tanítványokat szerezz, de ne csak tudásukat, hanem jellemüket is fejleszd. Rabbi Akibának huszonnégyezer tanítványa volt, a Mester a tudásnak és a tanításnak óriási fokára emelkedett, — de járvány pusztított a tanítványok között, aminek okát a Talmud egyedül jellemhibájuknak tulajdonítja: nem adták meg egymásnak az illő tiszteletet.

(A járvány a tanítványok közt egyébként *pészach* és *sebuoth* közötti időben dült és az ómerszámlálás 33. napján szünt meg; emlékére van mai napig *lan lag beomer* diákünnepe.)

*

R. Akiba mondja:

— Aki tanult Thórát ifjuságában, tanuljon Thórát öregségében is; ha voltak tanítványai ifjuságában, legyenek tanítványai öregségében is; miként olvassuk (Koh. 11, 6.): „Reggel vesd el magodat és este se nyugodtasd kezedet, mert nem tudod, melyik fog sikerülni, ez-e vagy amaz, avagy mindakettő egyaránt jó?”

Mondták:

— R. Akibának tizenkétezer tanítványpárja volt, akiknek lakóhelye Gabától Antipasztiszig terjedt; és mindnyájan egy időben haltak meg, mert nem voltak kellő tisztelettel egymás iránt. És kietlenné vált a világ . . . míg végül r. Akiba lement Mestereinkhez a Délvidékre és közölte velök tanításait; r. Méir, r. Jehuda, r. Jósze, r. Simon és r. Eleázár ben Samuá — ők voltak, akik a Thórát régi fényében újból felragyogtatták.

*

Tanultuk:

— Mindama tanítványok *pészach* és *sebuoth* között haltak meg. — R. Chama bar Abba, mások szerint r. Chijja bar Ábin mondá: Mindnyájan csunya halállal haltak meg. — S melyik volt az? R. Nachman mondá: A torokgyík.

סוּמָה

Szóta.

Házasságtörő asszony.

Mózes negyedik könyvének tizenegyedik fejezete a házasságtörés gyanujában levő asszonyról szól. A féltékeny férj a pap elé vezeti az asszonyt, a pap pedig felolvassa az asszony előtt a házasságtörő nőre vonatkozó formulákat, azután felírja azokat egy tekercsre, melyet „a keserűség átkozó vizébe” márt be, míg a víz az írást a tekercsről le nem mossa, végül „a keserűség átkozó vizét” az asszonnyal megitatja, mondván: „Ha hűtlenné lettél férjed mellett... jöjjön ez az átkozó víz beleidbe, has feldagadására és ágyék beesésére! Erre mondja az asszony: Ámen, Ámen!”

A Szóta traktátusa első fele részletesen tárgyalja, miként vezetik az asszonyt a bíróság elé, hogyan bánnak vele, miket mondanak neki, milyen áldozatot mutat be, miként itatják meg vele a vizet stb.

A hetedik fejezet folytatólagosan felsorolja azokat a formulákat és szakaszokat, melyeket bármely nyelven és azokat, melyeket csak szent nyelven lehet recitálni. E fejezet folytatásaképpen a nyolcadik szakasz a háborúviselés ama törvényeiről szól, (Mózes V. 20, 2—9.) midőn a pap a fiatal házásokat stb. hazatérésre szólítja fel, majd az utolsó fejezet a mezőn talált holttest (Mózes V. 21, 1—9.) törvényét fejtegeti.

A házasságtörés gyanujában levő asszony istenítélet-szerű próbája r. Jochanan ben Zakkaj koráig (időszám. szer. 1. száz.) volt érvényben, ő szüntette meg.

Házasságtörő asszony.

A féltékeny férj.

Ha valaki féltékenynyé lett a feleségére, így mondja r. Eliezer, — féltékeny lehet, ha két tanuja van és itathat vele,¹ ha egy tanuja van, vagy ha önmaga látta.² R. Józsuá így mondja:

— Féltékeny lehet, ha két tanuja van és (itatni is csak úgy) itathat vele, ha két tanuja van.

— Hogyan „féltékenykedik?”

— Ha így szólt az asszonyhoz két tanú előtt: — Ne beszélj N. N.-nel! — és az asszony mégis beszél vele.

De ekkor még együtt élhet férjével és ekkor még ehetik a kohanitát megillető³ adományokból (teruma).

De ha az asszony rejtett helyre ment idegen férfiuval és ott volt vele, míg tisztátlanná tehetette, úgy nem élhet együtt többé férjével, nem ehetik a kohanitákat illető adományokból és ha (a férj hirtelenül) meghalt, chalicát kap és nem léphet sógorsági házasságra.

Vallatás a törvény előtt.

Fel szokták vinni az asszonyt a jeruzsálemi Főtörvényszék elé és ráijesztettek, mint főbenjáró ügyekben a tanukra ijeszteni szoktak. És szólnak hozzá:

— Leányom, a sok borítal teszi, a sok mulatozás teszi, a nagy fiatalság teszi, a sok rossz szomszéd teszi! Tedd⁴ meg az Ő nagy neve kedvéért, amely szentségben iratott, hogy fel ne ivódjék az a vízben!⁵

... És mond még dolgokat előtte ...

¹ A pap előtt a keserűség átkozó s próbatevő vízből.

² Hogy az asszony a férjével rejtett helyre vonult vissza.

³ Ha férje kohanita.

⁴ Hogy bűnödöt bevallod.

⁵ Midőn a tekercset, melyre Isten neve is fel van írva, bemártják a vízbe, melyet az asszonynak ki kell inni, az Isten név a vízben felivódik.

Ha végül így szól: — Tisztátlan vagyok! — írást ad a kethubáról⁶ és távozik⁷ (férje házából).

De ha így szól: — Tiszta vagyok! — felviszik a Keleti Kapuhoz, mely a Nikanor-kapú bejárata előtt van. Ott itatják a gyanuban levő asszonyokat, ott nyilvánítják tisztának a szülőasszonyokat és ott nyilvánítják tisztának a bélpoklosokat.

És a pap megragadja ruháit.⁸ Ha elszakadtak, elszakadtak, ha darabokra szakadtak, darabokra szakadtak, — amíg fel nem takarja keblét és szét nem borzolja haját. — R. Jehuda mondja: — Ha keble szép volt, nem takarta fel és ha haja szép volt, nem borzolta szét. — Ha fehérbe szokott öltözködni, feketével borítják be. Ha voltak rajta aranyékszerek és orrkarikák és gyűrűk, eltávolítják róla, hogy megcsunyuljon. Azután (a pap) egyiptomi kötelet hoz elő és megkötözi mellei fölött.

És mindenki, aki nézni akarja, jöhet és nézheti, kivéve szolgálait és szolgálóit, mert gőgös a szive előttük.⁹ És mind a nőknek szabad nézniök őt, mert írva van (Ezek. 23, 48.). „És okulni fognak mind az asszonyok és nem fognak cselekedni a ti fajtalanságtok szerint.“

A keserűség átokhozó vize . . .

. . . És elővett a pap egy cserépcsészét és egy fél log vizet öntött belé a medencéből. R. Jehuda mondja: — Egy negyed log vizet. [Rabbi Jehuda amiként az írást¹) (a tekercsen) csökkenti, a vizet is csökkenti.] — Azután bement a pap a szentélybe és jobbra fordult. És volt ott egy négyzet ölnyi hely, mely márványkockával volt befödve és gyűrű volt a márványkockába beerősítve. És felemelte a pap a gyűrűvel a

⁶ Ezt így írja: Paráználkodtam s így elvesztettem kethubámat, — s a férjnek ezt az írást átadja. — Kethuba: válás esetére az asszony számára a házasságlevélben kikötött összeg.

⁷ És külön nem büntetik meg, mert nincsenek tanuk bünére, csak önvallomása.

⁸ Nyakánál.

⁹ És nem fog vallani.

¹ Mert r. Jehuda szerint az írás is minél kevesebb legyen a tekercsen, melyet az átokhozó vízbe mártanak.

márványkockát és vett port alóla és ráhintette a vízre, úgy hogy látható volt; amint írva van: „És a porból, mely a hajlék talaján van, vegyen a pap és tegye a vízre“.

*Mi van írva a tekercsen?*²⁾

Aki a tekercset írja, melyik bibliai verstől ír? Inner³⁾: „Ha nem hált veled senki és nem lettél hűtlenné tisztátalansággal férjed mellett, akkor légy ment a keserőség ezen átokhozó vizétől; de ha hűtlenné lettél férjed mellett és ha tisztátalanná lettél, közösvlén valaki veled férjeden kívül...“ (Eddig írja.) De nem írja: „Eskesse meg a pap az asszonyt az átok esküjével és mondja a pap az asszonynak...“ Majd folytatólag írja: „Tegyen az Örökkévaló téged átokká és esküvé néped között... jöjjön ugyanis ez az átokhozó víz beleidbe, has feldagadására és ágyék beesésére!“ De nem írja: „Erre mondja az asszony: Ámen, Ámen!“

R. József mondja: — Nem szakítja meg.⁴⁾

R. Jehuda mondja: — Nem írja, csak azt, hogy: „Tegyen az Örökkévaló téged átokká és esküvé néped között... jöjjön ugyanis az az átokhozó víz beleidbe...“ De nem írja: „Erre mondja az asszony: Ámen, Ámen!“

Mire írnak?

Nem írnak sem fatáblára, sem papiruszra, sem pergamenre, csak tekercsre, mert mondva van (Mózes IV. 5, 23.): „Egy levélre.“

És nem írnak sem fagyantával, sem ardimannal, sem bármi eszközzel, ami nyomot hagy, hanem csak téntával, mert mondva van: „És törölje bele a keserőség vizébe“, azaz oly írással legyen, melyet eltörölni lehet.

Kényszerítik . . .

Ha a tekercs még nem töröltetett a vízbe és a nő szól: — Nem iszom! — tekercsét félreteszik, áldozatát elszórják,

²⁾ Melyet a keserőség átokhozó vizébe mártanak. A betűk felolvadnak a vízben s az asszony így mintegy magát a tekercs szövegét nyeli le.

³⁾ Mózes IV. 5, 19—22. van megírva, ahogyan a pap az asszonyt vállaltja.

⁴⁾ A bibliai szöveget, melyet a tekercsre írnak, ily kihagyásokkal.

de ez a tekercs már nem jó arra, hogy egy másik gyanús asszonyt megittassanak vele.

Ha a tekercsset már beletörölték a vízbe és a nő szól: — Tisztátalan vagyok! — a vizet kiöntik és áldozatát elszórják.

Ha a tekercsset beletörölték már a vízbe, s a nő szól: — Nem iszom! — kényszerítik őt és akarata ellenére inni adnak neki. És nem szakítja félbe az ivást, míg arca el nem zöldül és szemei kidüllednek s erei kidagadnak, úgy, hogy felkiáltanak: — Vigyétek ki, hogy az előcsarnok tisztátalanná ne váljék.⁵

A Messiás előjelei.

Csapás csapás után érte Izraelt és a nemzet gyászában az egyéni öröme és vigasságra is gyászfátyol borult. Az öröm és ünneplés külső jelei: a vőlegény koszorúja, majd a menyasszony koszorúja stb. lassanként eltűnnek. És az anyagi romlással együtt jár az erkölcsi romlás is, az erények: a bölcsesség, a tisztaság, az önfegyelem, az alázat stb. kivesznek. Az általános leromlás egy új korszak jöttének az előjele, mert ily általános sülyedés közepette fog régi hagyományok szerint a Messiás megjelenni. A szenvedések: a messiási kor előjelei.

*

A Vespasianus elleni háborúban¹ tiltották el a vőlegényi koszorút és a lakodalmi dobot. A Titus elleni háborúban² tiltották el a menyasszonyi koszorút és azt, hogy görög műveltségben oktassák a gyermekeket. Az utolsó háborúban végül³ eltiltották, hogy a menyasszonyt hordszéken a városban körülvigyék. Mestereink azonban megengedték, hogy a menyasszonyt hordszéken a városban körülvigyék.

*

R. Méir halálával kivesztek a hasonlatköltők, Ben Azzaj halálával kivesztek a várakozók,⁴ Ben Zóma halálával kivesztek az írásmagyarázók, r. Józsva halálával kiveszett a Jó

⁵ Ha meghal.

¹ Idősz. sz. 66—69.

² Idősz. sz. 69.

³ Mikor a Templom elpusztult, 70-ben.

⁴ Akik éjjel és nappal a tanházak ajtaiban az előadásokra várakoztak.

a világból, r. Simon halálával sáskacsapás és sok szorongatás következett el, r. Eleázár ben Azarja halálával megszűnt a gazdagság a bölcseknél, r. Akiba halálával megszűnt a Thóra tisztelete,⁵ r. Chanina ben Dósza halálával kivesztek a tett emberei,⁶ r. Jósze Katnutha halálával kivesztek a jámborok. Miért hívták a mestert Katnuthának? Mert a legkisebb volt a jámborok közt. R. Jochanan ben Zakkaj halálával megszűnt a bölcsesség ragyogása, r. Gamaliel, az öreg, halálával megszűnt a Thóra tisztelete és kialudt a tisztaság és az önfegyelem, r. Ismáel ben Pabi halálával megszűnt a papság fénye, Rabbi halálával megszűnt az alázat és a bűntől való rettegés.

*

R. Pinchasz ben Jáir mondja:

— A Templom elpusztulása óta gyalázattá lettek a *chaber*-ek⁷ és az előkelő származású férfiak, és eltakarták fejüket és gyengékké lettek a tett emberei,⁶ az erőszakosak és a nyelvesek pedig megszaporodtak, nincs, aki kutat, nincs, aki könyörög, nincs, aki (Isten után) kérdez. Kire támaszkodjunk? Atyánkra, aki az Égben van.

R. Eliezer, a nagy, mondja:

— Amióta a Templom elpusztult, a Bölcsek olyanokká lettek, mint a gyermekek tanítói, a gyermekek tanítói olyanokká, mint a templomszolgák, a templomszolgák olyanokká, mint a köznép, a köznép pedig egyre jobban sülyed és nincs aki törődne vele. Kire támaszkodjunk? Atyánkra, aki az Égben van.

*

A Messiás lábnymaival⁸ az arcátlanság hatalmassá lesz, a drágaság nőni fog, a szőlőtő megadja gyümölcsét, de a bor drága lesz, nem lesz intő szó és a Gyülekezet Háza paráznság helyévé lesz, Galilea feldúlatik, Gablan pusztává lesz és vidékek lakószói városról-városra vándorolnak és senki sem könyörül meg rajtuk, az írástudók bölcsesége megavasodik és akik a bűnt rettegik, megvetetnek, az igazság távol lesz, az

⁵ R. Akiba szerint ugyanis a legapróbb jel is fontos a Thórában.

⁶ Akik csudákat tesznek.

⁷ Férfiak, akik különösen az előirt papi s egyéb adományok lerovásában voltak megbízhatók. Ellentétük az am-haarec.

⁸ Azaz közvetlenül a Messiás megérkezése előtt.

ifjak az aggokat fogják megszegyeníteni, az aggok az ifjak előtt fognak állani, a fiú megveti az apát, a leány feltámad anyja ellen, a meny a napa ellen, saját háznépe az ember ellensége, a kor arculata hasonlatossá lesz az eb arculatához, a fiú nem szégyenkezik az apa előtt. Kire támaszkodjunk? Atyánkra, aki az Égben van.

Az erény lépcsőzete.

R. Pinchasz ben Jáir mondja:

— A jó igyekezetből ártatlanság fakad, az ártatlanságból tisztaság fakad, a tisztaságból önfegyelem fakad, az önfegyelemből szentség fakad, a szentségből alázatosság fakad, az alázatosságból bűniszony fakad, a bűniszonyból jámborság fakad, a jámborságból a Szentség Szelleme áramlik; a Szentség Szelleme a halottak feltámadásához vezet, a halottak feltámadása pedig Élijáhu próféta által jön, akinek neve jóra említessék meg. Ámen.

Egyenlő mértékkel . . .

R. Méir mondja: — A mérték szerint, mellyel az ember mér, mérnek neki is. Kicsinyre és nagyra egyaránt áll ez; mert „egy és mégegy adja a számítást“ (Koh. 7, 27.)

*

A hűtlenségre gyanus asszonynak is azzal a mértékkel mérnek, mellyel ő mért. Ő odaállott a férfi elé, — ezért a pap állani hagyja őt mindenki jelenlétében, hogy lássák gyalázatát.

*

A vízőzön nemzedékét csak jóléte tette elbizakodottá, mint olvassuk (Jób 21, 9.): „Házaik csupa béke, félelem nélkül és nincsen rajtuk Isten vesszeje. Bikája hág és el nem vetél, tehene ellik és nem szül idétlent. Kieresztk, mint a juhokat, gyerköceiket, és gyermekeik ugrándoznak. Énekelnek dobszó és hárfá mellett és örülnek a fuvola hangjánál. Jóban végzik el napjaikat és egy pillanat alatt az alvilágba szállanak alá“.

És ugyancsak ez volt az oka, hogy (u. o. 14.): „Mondták Istennek: Távozz tőlünk s útaidat megismerni nem kívánjuk; mi a Mindenható, hogy szolgáljuk őt, s mi hasznunk lesz, ha imádjuk őt?“ Így szóltak: — Semmi mást nem ad ő nekünk,

csak esőt; de van nekünk elég palakunk, ahonnan vízről gondoskodhatunk, nincs szükségünk reá; hiszen az Irás is mondja (Mózes I. 2, 6.): „És forrás szállt fel a földből és megáztatta a földnek egész színét.“

Szolt ekkor Isten: — A jólét miatt, melyet juttattam nektek, elbizakodtatok, de most megbüntetlek titeket; amint az Irás mondja (Mózes I. 7, 4.): „Mert hét nap mulva esőt bocsátok a földre negyven nap és negyven éjjel és eltörlök minden lényt, melyet alkottam, a föld színéről.“¹

*

Az egyiptomiak a vízzel bizakodtak el Isten előtt, mert „Faraó parancsot adott népének, mondván: Minden fiut, aki születik, a folyamba vessetek.“ Ezért döntötte Isten is Faraó szekereit és seregét a tengerbe.

Sziszera² elkevélykedett Isten előtt az ő légiói miatt, melyek nem vettek el zsoldot, mint olvassuk (Birák 5, 19.): „Jöttek királyok, harcoltak... prédát ezüstben nem vettek.“ Isten is légióival büntette meg őt, melyek nem vesznek el zsoldot, mint olvassuk (u. o. 20.) „Egekből harcoltak, a csillagok pályáikból harcoltak Sziszera ellen.“

Sámson a szemeivel vétkezett, mert így szolt atyjához (Birák 14, 3): „Őt vedd nekem, mert ő tetszett meg szemeimben.“ Ezért szúrták ki szemét (16, 21.): „Ekkor megfogták őt a filiszteusok, kiszúrták szemeit és levítették Gázába“. Mert Gázában kezdett vétkezni, Gázában bűnhődött.

*

Absalom³ a hajával vétkezett (Sám. II. 14, 25.): „Mint Absalom pedig oly szép ember nem volt egész Izraélben és mikor lenyiratta haját...“; azért maradt függve hajánál (u. o. 18, 9.): „Ekkor megakadt a feje a tölgyfán, úgy hogy lógott ég és föld között.“

Rabbi Jehuda, a Fejedelem, mondá: — Absalom názir⁴ volt egész életében és tizenkét-havonta egyszer nyiratkozott. R. Jósze mondá: — Minden harminc napban egyszer. R.

¹ Az esőről szóló vélekedésünkkel vétkeztek, ezért éri őket eső által a büntetés is.

² Sziszera, kanaáni hadvezér, akit Debóra és Bárak legyőztek.

³ Dávid király lázadó fia.

⁴ Aki fogadalmat teszi, hogy nem nyirítja le haját.

Nehóraj mondá: — Hetenként egyszer nyiratkozott és mikor (14, 26.) „megmérte feje haját: kétszáz sékel volt, a királyi súly szerint.“

És mert bement atyja tíz ágyasához, ezért tíz dárdával szúrták át. És mert rászédett hármát: atyját, a törvényszéket és Izraelt, ezért olvassuk (18, 14.): „És vett (Joáb) három tört a kezébe és Absáalom szívébe döfte őket.“

*

Szanherib⁵ a követe által gúnyolódott és káromolt, mint (Kir. II. 19, 23.) olvassuk: „Követeid által káromoltad az Urat“, ezért Isten is követe által büntelte meg őt, mint (u. o. 35.) olvassuk: „Kivonult az Örökkévaló követe és megölt Asszir táborában száznolcvanötezer embert“ és mindezek királyok voltak, koronájukkal a fejükön.

Szólt Nebukadnécar:⁶ — Nem méltó hozzám, hogy emberek közt tartózkodjam. Felhőcskét készítettetek magamnak és abban fogok lakni, mint (Jes. 14. 14.) olvassuk: „Felmegyek a felhő magaslataira.“ De szólt Isten: Mondád: Az égbe akarok felszállni, — ezért a kárnozat vermébe vetlek le, mint olvassuk: „Ámde az alvilágba szállasz alá.“

Mondád: — Nem méltó hozzám, hogy emberek közt tartózkodjam, amint olvassuk: „Egyenlővé leszek a Legfelsőbbel!“ — ezért „elűzetel az emberek közül és a mező vadonja lesz a te lakóhelyed és mint a barmoknak fűvet adnak majd eledelül neked és az ég harmata fog benedvesíteni téged és hét időszak fog elmúlni feletted, míg felismered, hogy a Legfelsőbb trónol az emberek birodalma felett és akinek akarja, adja azt. (Dániel 4, 22.)

*

A házasságtörés gyanujában levő asszonynál (Mózes 5, 21.) olvassuk: „Teszi az Örökkévaló ágyékkodat beesetté és hasadat feldagadtá.“ Az ágyékkal kezdte meg a bűnt, ezért a bűnhődés is az ágyéknál kezdődik és a test többi része sem marad ment a büntetéstől, mint olvassuk (27): „És adta neki a vizet innia.“

*

⁵ Asszir király, aki 720. körül (idő sz. előtt) Jeruzsálemet ostromolta.

⁶ Babiloni király, aki idősz. el. 586-ban Jeruzsálemet elfoglalta és aki büntetésből — a legenda szerint — hét évre barommá változott.

Így látjuk a vízözön nemzedékénél is; az emberek voltak, akik vétkezni kezdtek, mint olvassuk (M. I. 6, 5): „És látta az Örökkévaló, hogy nagy az ember gonoszsága a földön,” és a bűnhődés is náluk kezdődött; de a többiek sem maradtak mentek a büntetéstől, mint (M. I. 7, 23.) olvassuk: „És eltörölt minden lényt.“

*

Faraó kezdte meg a vétkezést, mint (M. II. 1, 8.) az Írás mondja: „És támadt egy új király Egyiptom fölött . . . és szólt . . . nosza, járjunk el okosan ellenében⁷ . . .” és a bűnhődés is vele kezdődött, mint (7, 29.) olvassuk: „Te reád, népedre és mind a szolgálidra feljönnek a békák.“

*

(A házasságtörésben gyanús nő) miként férjével nem élhet többé együtt, azzal sem élhet együtt, akivel vétkezett. Mert szemet vetett valakire, aki nem illett hozzá, annak okáért nem érte el, amit akart, és amiye volt is, elvesztette.

A kigyónál hasonlót találunk. Az volt a célja, hogy Ádámot megölje és Évát feleségül vegye. Szólt ekkor Isten:

— Úgy határoztam, hogy te légy mind a barmoknak és mind a mezei vadaknak a királya; most azonban „átkozott légy mind a barom és a mező minden vadja előtt.“ Úgy határoztam, hogy egyenes tartásban járj; most azonban „hasadon fogsz járni.“ Úgy határoztam, hogy finom ételeket egyél, mint az ember; most azonban „port egyél életed minden napjaiban.“ Úgy gondoltad, hogy Ádámot megöld és Évát feleségül veszed; most azonban „gyülölséget vetek közéd és az asszony közé.“

Így történt a kigyónál is: amit akart nem érte el, s amiye volt, elvesztette.

S így találjuk Káin esetében, így találjuk Kórach, Bileám, Doég, Aчитófel, Géchazi, Absalom, Adonia és Uzzia esetében, akik arra vetettek szemet, ami nem volt rendelve nekik, — amit akartak, nem érték el, és amijük volt, elvesztették.

* * *

De az *egyenlő mértékkel* való viszonzás elve nem csupán a bűnhődésnél érvényesül, hanem a jutalmazásnál is.

⁷ Izrael ellen.

Ez ebből is kiderül: Mit viszonzoznak bőségesebben, a jót-e avagy a rosszat? A Jó jutalma ötszázszorosa a Rossz büntetésének. Utóbbiról olvassuk (M. II. 20, 5.): „Megbünteti az atyák vélkét a gyermekeken, harmad- és negyediziglen“, míg a jutalomról így szól az Írás: „De kegyelmet gyakorolok ezrediziglen.“ Tehát a Jó jutalma a Rossz büntetését ötszázszorosan múlja felül.

*

Ábrahámnál is úgy találjuk, hogy azzal a mértékkel mérték neki, amellyel ő mért.¹ Három ízben ment sietve az angyalok miatt, mint olvassuk (M. I. 18, 2.): „Midőn látta, elébük futott . . . ,“ majd (16): „És sietett Ábrahám a sátorba Sárahoz,“ végül (7): „És a nyájhoz sietett Ábrahám.“ Ezért Isten három ízben sietett az ő ivadékaiknak elébe, mint (M. V. 33, 2.) olvassuk: „Az Örökkévaló a Szinajról jött, tündöklött Széirről feléjük, sugárzott Párán hegyéről.“

Ábrahámról olvassuk (18, 2.): „És az angyalok előtt meghajtotta magát földig.“ Hasonló kifejezéssel hirdeti Isten is ivadékaiknak megdicsőülését a jövőben (Jes. 49, 23.): „És királyok lesznek ápolóid és fejedelmők a te dajkáid, arcukkal földre borulnak előtted.“

Ábrahám mondá (18, 4.): „Hozzanak csak egy kis vizet az angyaloknak,“ ezért adta Isten is ivadékaiknak a pusztában a kutat, mely Izrael egész táborát bőségesen megajándékozta vízzel és a pusztát megöntözte (M. IV. 21, 17.).

Ábrahám szólt (az angyalokhoz): „És keressetek oltalmat a fa alatt.“ Ezért Isten hét felhőt juttatott ivadékaiknak, — négy a négy világtáj irányában, egy fölöttük, a Dics felhője közöttük, a felhőoszlop pedig előttük vonult, a magasságot mélyé és a mélységet magassá tette, a kigyókat és a skorpiókat megölte, a töviseket és tüskéket kiégette és az utat egyengette, mint olvassuk (M. IV. 10, 33.): „És vonultak az Örökkévaló hegyétől három napi útra . . .“

Mit jelentenek e szavak: „És a felhőoszlop nem távozott nappal és a tűzoszlop nem távozott éjjel a nép elől“? Ez azt jelenti, hogy a nappal felhőoszlopa még együtt járt az éj tűz-

¹ Mózes I. 18, fejezetében van leírva az a szíves fogadtatás, melyben Ábrahám a három idegen férfit (angyalt) részesíti. Ezt a fogadtatást fejti ki a hagyomány.

oszlopával, és az éj tűzoszlopa még együtt jár a nappal felhőoszlopával“.¹⁾

Szólta Ábrahám az angyalokhoz: „Hadd hozok egy darab kenyeret“. Cserébe Isten a mannáat adta nekik, mint (M. IV. 11, 8) olvassuk: „Szereszéledt a nép (és gyűjtött) . . . íze pedig olyan volt, mint az anyamell íze“. Amint az anyamell a csecsemő fő tápláléka és minden más táplálék mellékes neki, úgy a manna is Izraelnek a fő tápláléka volt és minden más mellékes volt nekik. És amint a csecsemőnek nem árt, ha egész napon át szopta az anyamellet, így volt a mannával is, sőt a manna oly bőségesen hullott, hogy kétezer esztendőre nyújtott volna napi táplálékot.

Amint (7.) „Ábrahám a nyájhoz sietett,“²⁾ úgy hajtott Isten fürjeket a tenger felől Izraelnek, amint (M. IV. 11, 31.) olvassuk: „És szél indult meg az Örökkévalótól és hajtott fürjeket a tenger felől“. R. Akiba mondja, hogy a fürjek két könyöknyire voltak a föld színén. Olvassuk továbbá: „És odavetette (a fürjeket) a táborra, vagy egy napi járó útra erre s vagy egy napi járó útra amarra a tábor körül és két könyöknyire a föld színén“. R. Eleázár, a galileai r. József fia, mondá: „Erre . . . és amarra . . .“, ez arra mutat, hogy a fürjek felemelkedtek és eltakarták a napgolyót. „Két könyöknyire a föld színén“: ez pedig arra mutat szerinte, hogy nem kellett fáradozniok és lehajolniok, hogy szedhessenek belőlük.

Amint Ábrahámról olvassuk (18, 8.): „Ő pedig mellettük állt a fa alatt,“ úgy állt Isten is az ő ivadékai mellett Egyiptomban, mint olvassuk (M. II. 12, 23.): „És nem engedi a pusztítót bemenni házaikba.“

Ábrahám elkísérte az angyalokat, úgy kísérte el Isten is az ő ivadékait, mint olvassuk (M. II. 13, 21.): „Az Örökkévaló pedig járt előttük,“ és (M. V. 2, 7.): „Immár negyven éve, hogy veled van az Örökkévaló, a te Istened.“

* * *

Józsefé volt az érdem, hogy atyját eltemette, ezért érte a kitüntetés, hogy Mózes törődött vele.³⁾ Az Írás is mondja (Pldb. 10, 8.): „Aki bölcs szivű, erényeket nyer.“

¹ Azaz egyik még el sem távozott és a másik már ott volt.

² Hogy levágasson borjut az angyalok számára.

³ Csontjait magával vitte Egyiptomból.

Ha nem törődött volna vele Mózes, nem tették volna-e meg Izrael fiai? Hiszen olvassuk (Józsua 24, 32.): „József csontjait pedig, melyeket felhoztak *Izrael fiai* Egyiptomból, eltemették Sekhémbe! Felelet: (Megtették volna.) De midőn látták, hogy Mózes foglalatoskodik vele, szóltak: — Ez a tisztelet megilleti (Józsefet).

És ha Mózes nem gondolt volna rá, nem tették volna-e meg ezt József törzstestvérei? Hiszen olvassuk (Józsua 24, 32.): „és jutottak² József fiainak birtokul! Felelet: (Megtették volna.) De midőn fiai látták, hogy Mózes és Izrael fiai már törődnek vele, szóltak: — Nagyobb megtiszteltetés, ha kiváló férfiak foglalkoznak vele, mintha kisebbek teszik.

Honnan tudta azonban Mózes, hogy hová temették Józsefet?

Mondják, hogy Szérach, Áser leánya, még élt ekkor és elmondta Mózesnek, hogy az egyiptomiak Józsefet a Nilusmederben temették el és tetemét érckoporsóba zárták és a koporsót ónnal betapasztották. Mózes tehát a Nilushoz ment, megállt a parton és mondá:

— József, József, eljött az idő és Isten kiváltja Izraelt Egyiptomból. Az isteni Dics várakozik reád, Izrael várakozik reád, az isteni fenség felhői várakoznak reád. Ha megmutatkozol, jól De ha nem, mentek vagyunk esküd alól, mellyel atyáinkat megesketted.³

József koporsója azonnal (kiemelkedett a habokból és) a partra úszott. Mózes vette és távozott.

Ne legyen azonban csudálatos előtted, hogy a vas úszott. Nem olvassuk-e (Kir. II. 6, 5.): „És történt,⁴ amint az egyik kidöntötte a gerendát, a vas a vízbe esett; felkiáltott és mondta: Jaj, Uram, pedig kölcsön van kérve! Erre mondta az Isten embere: Hová esett? Megmutatta neki a helyet; levágott egy darab fát és odadobta és úszatta a vasat.“ És most következtethetünk a fontosabb esetről a kevésbé fontosra: Ha Elisa, annak az Élijáhunak a tanítványa, aki Mózes tanítványa volt, a vasat úszatni tudta; mennyivel inkább

² József csontjai.

³ Hogy csontjaidat annak idején magukkal viszik Kanaánba.

⁴ Elisa prófétáról és tanítványairól van szó, amint faházakat építettek maguknak a Jordán folyó mellett.

tudta megtenni ezt Mózes, annak az Elijáhunak mestere, aki Elisa mestere volt!

Mások szerint József a Királyok Capitoliumán volt eltemetve.⁵ Mózes odament, megállt a Capitolium mellett és szólt:

— József, József, a pillanat elérkezett, midőn Isten kiváltja Izraelt Egyiptomból. Az isteni Dics várakozik reád, Izrael várakozik reád, az isteni fenség felhői várakoznak reád. Ha megmutatkozol, jó! Ha nem, mentek vagyunk esküd alól, mellyel atyáinkat megesketted.

József koporsója azonnal megmozdult. Mózes vette és távozott. —

Két láda kísérte útján Izraelt: az egyik a frigláda volt s a másik a Halott koporsója. Ha azok, akik elvonultak mellettük, megkérdezték: — Mi ez a két láda? — így feleltek: — Az egyik a frigláda, a másik a Halott koporsója. És ha kérdezték: — Miként lehet, hogy a frigláda együtt megy a halottaskoporsóval?⁶ — azt a feleletet nyerték: — Aki ebben a koporsóban fekszik, betartotta, ami abban a lédában megírva van.

*

Mózesé volt az érdem, hogy József csontjait eltemelte, ezért érte a kitüntetés, hogy Isten temette el őt, mint olvassuk (M. V. 34, 6.): „És eltemette őt (Isten) a völgyben“.

A kémek.

Olvassuk (M. IV. 13, 32.): „Az ország, (mondták a kémek, akiket Mózes előre küldött, hogy a szentföldet kikémleljék) melyen átvonultunk, hogy azt kikémleljük, lakóit fölemésztő ország az“.

Rabba így adta elő: A Szent, áldassék az ő neve! szólt:

— Én jóra gondoltam, de ők bajra magyarázták. Én jóra gondoltam, mert bárhová mentek, meghalt a benlakók közt a legtekintélyesebb, hogy a temetéssel legyenek elfoglalva és ne törődhesenek velük.

Némelyek mondják, hogy Jób halt meg és mindnyájan őt gyászolták.

⁵ A Talmud itt a római viszonyokat visszahelyezi az ó-kori Egyiptomba.

⁶ Amennyiben a holttest a szentséget tisztátlanná teszi.

A kémek azonban bajra magyarázták, mondván: „Lakóit főlemészto ország az“.

*

Olvassuk (u. o.): „Olyanok voltunk a szemeinkben, mint a sáskák és épúgy voltunk az ő szemeikben.“

R. Mesarsaja mondta:

— A kémek hazudtak. Mert hogy „olyanok voltunk a szemeinkben, mint a sáskák,“ ez helyes. De hogy „épúgy voltunk az ő szemeikben“ — honnan vették?

De nem így áll a dolog.¹ A halotti torokon ugyanis cédrusfák alatt szoktak ülni; midőn a kémek megpillantották őket, felkúsztak a fákra és hallották akkor, amint így szóltak egymáshoz: — Embereket látunk a fákon, akik sáskákhoz hasonlítanak.

*

Olvassuk (M. IV. 14, 1.): „Az egész község felemelte hangját és sirt a nép azon éjjel.“

Rabba mondá r. Jochanan nevében:

— Az a nap ab hó 9.-ének előnapja volt. És a Szent. áldassék az ő neve, mondá: — Most ok nélkül sírnak, de majd szerzek nekik sirást a jövődre.

*

Olvassuk (u. o. 10.): „Az egész község mondta, hogy megkövezi őket kövekkel; akkor megjelent az Örökkévaló dicsősége a találkozás sátrában.“ R. Chijja bar Abba mondá: — Ebből következik, hogy köveket ragadtak és a Legfenségesebb ellen hajították.

*

Olvassuk (u. o. 37.): „Meghaltak a férfiak, az ország rossz hírének terjesztői, a csapás által.“

R. Simon ben Lákis mondá:

— Rendkívüli halállal haltak meg!

A gonosz nyelv.

R. Chiszda mondá Jeremiás bar Abba nevében:

— Négy embercsoport van, melyekre nem sugárzik az isteni Dicsfény és ezek: a gúnyolódók, a hízelgők, a hazugok és a rágalmazók.

¹ A kémek nem hazudtak.

A gúnyolódók csoportjára nem sugárzik, mint olvassuk (Hosea 7, 5.): „Elvonta kezét a gúnyolóktól.“

A hízelgők csoportjára nem sugárzik, mint olvassuk (Jób 13, 16.): „Színe elé nem juthat képmutató.“

A hazugok csoportjára nem sugárzik, mint olvassuk (101. zsolt. 7.): „Aki hazugságokat beszél, ne álljon meg szemeim előtt.“

A rágalmozók csoportjára nem sugárzik, mint olvassuk (5. zsolt. 5.): „Mert nem gonoszsgot kedvelő Isten vagy, nem időzhetik nálad, aki rossz.“ Igazságos vagy te, ó, Örökkévaló, nem időzhetik lakodban a rossz.

Az isteni bizalom.

Misna: Kivesztek a bizalom férfiai.

Gemara: R. Jiczhak mondá: — Ezek ama férfiak, akik Istenben bizakodnak. Mert tanultak: R. Eliezer, a Nagy, mondá:

— Akinek kenyér van kosarában és (mégis) szól: — Mit eszem holnap? — az kishitű.

R. Eleázár is így mondja: — Olvassuk (Zecharja 4, 10.): „Mert ki rabol ama napon? A kicsinyek.“ Ki az oka, hogy kifosztatik a jámborok asztala a jövő időkben? A kishitűek, akik közöttük voltak, akik a Szentben, áldassék az ő neve! nem bizakodtak.

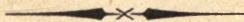
נדרים

Nedarim. Fogadalmak.

A *Fogadalmak* traktátusa tizenegy fejezetben tárgyalja azokat a fogadalmakat (és esküket és átkokat), melyekkel valaki önmagára vagy másokra valamely élvezetet eltilt. A Thora a fogadalmakról a Negyedik Könyvben (30, 3) szól:

— „Midőn valaki fogadást tesz az Örökkévalónak, vagy esküt esküszik, hogy megszorítást vesz magára: meg ne szegje a szavát; mind a szerint, ami kijön szájából, cselekedjék.“

A Talmud részletesen kifejti, hogy mely kifejezések tekinthetők fogadalmiaknak és melyek nem tekinthetők azoknak. Felemlíti azt a négy fajta fogadalmat, melyek kezdettől érvénytelenek. 1. Az alkudozás hevében tett fogadalmak (nidré zérúzin). 2. A hyperbolikus fogadalmak, melyeknek valamely túlzás vagy (nem komolyan gondolt) valótlanság az alapja (nidré háváj.) 3. Tévedésen alapuló fogadalmak (nidré sögőgausz.) 4. Fogadalmak, melyeknek teljesítését valamely rajtunk kívül álló erő akadályozza. (nidré aunószin.) Majd megállapítja a Talmud, hogy valamely nyomasztó fogadalom alól mint lehet feloldozást nyerni, majd azt, hogy mennyi időre terjed a fogadalom érvénye. Mint a biblia, úgy a Misna és Talmud is külön tárgyalják az asszonyi fogadalmakat, melyeket tudvalevőleg az atya és a férj feloldhat.

Lemondó fogadalmak feloldása valamely tudós révén.

R. Eliezer tanítja: Szabad (valamely fogadalom megbánásának indoklása céljából) a szülők iránt való köteles tisztelet miatt nyitni kivezető utat. A tudósok szerint nem szabad. R. Cadok azt mondja: ha szabad volna a szülők iránt való köteles tiszteletet választani kivezető úttal, jobb lenne ehelyett az Isten iránt valót előnyösíteni. Ily módon nem is lennének többé fogadalmak. Abban azonban egyetértenek r. Eliezerrel a tudósok, hogy oly dolgokban, amelyek a gyermek és szülői között fordulnak elő, a fogadalom megbánását, tekintettel a szülők iránti köteles tiszteletre, igenis szabad megengedni.

Azonkívül ezt is tanítja r. Eliezer: Szabad megnyitni a megbánás útját abból is, ami a fogadalom után keletkezett. A tudósok ezt megengedhetetlennek mondják. Mint például: ha valaki azt mondja: *konam*, hogy ettől, meg ettől az embertől nem akarok hasznot — és ez meg ez az ember aztán irnok lesz; vagy pedig nemsokára ezután megházasítja fiát. Mondhatja ekkor: Ha tudtam volna, hogy ez irnok lesz vagy hogy a fiut nemsokára meg fogja házasítani, nem tettem volna azt a fogadalmat! Vagy pedig így szól valaki: *konam*, ebbe a házba nem fogok belépni! És ez a ház zsinagógává lesz; mondhatja most már az illető: ha tudtam volna, hogy ez a ház zsinagóga lesz, nem tettem volna azt a fogadalmat. Ily esetekben r. Eliezer a fogadalmat felbontottnak nyilvánítja; a tudósok azt állítják, hogy felbontatlan.

R. Meir mondja: Vannak dolgok, amelyek utóbb keletkeznek s mégsem tekintetnek ilyenekül; s ebben a tudósok igazat adnak neki, (mások szerint nem adnak igazat.) Mint például: Valaki így szól: *konam*, ezt meg azt a nőt nem veszem feleségül, mert atyja rossz ember! S mondják neki: az atyja meghalt, vagy azt mondják: megjavult. Vagy: *konam*, ebbe a házba nem lépek be, mert harapós kutya, kígyó van

benne! s mondják neki: a kutya kimult, a kígyót agyonütötték. Ezek a körülmények utóbb keletkezetteknek látszanak s mégsem oly érvényességűek; s ebben a tudósok igazat adnak neki, (mások szerint nem adnak igazat.)

Tanítja továbbá r. Méir: Utat szokás nyitni a megbánásnak a Thórából való idézetek alapján; így szólnak az illetőhöz: Ha tudtad volna, hogy a következő törvényeket: Ne állj bosszut! Ne légy haragtartó! Szived ne gyűlölje testvéredet! Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat! Testvéred élhesen melletted! — meg fogod szegni, mert hiszen megeshetnék, hogy testvéred elszegényedik, neked tehát tilos lenne őt eltartanod — és az illető erre így felel: ha tudtam volna, hogy ez így van, nem tettem volna azt a fogadalmat! — akkor a fogadalom feloldottnak tekintendő.

Hogyan beszéltek a lelkére valakinek a rabbik, aki fogadalmának feloldása végett kereste fel őket.

R. Jeremia ezt kérdezte: Azt mondd, hogy az ember a szülők tisztelete érdekében felhozhat érveket esküje ellen — Isten tisztelete érdekében pedig nem. S így felelt: Miben áll hát Isten tisztelete? Megesküszik például valaki, hogy nem fog sátot csinálni, nem fog lulab-ot és nem fog tephilint használni? Erre azonban *magamagának* van szüksége! R. Janai azt mondja: Aki a szenvedélyének engedelmeskedik, bálványimádóhoz hasonlónak tekintendő, mert olvassuk (81. zsoltár 10.): „Ne legyen lelkedben idegen Isten!” ami azt jelenti: ne engedd, hogy az idegen Isten urrá legyen rajtad.

R. Simeon ben Levi olyan embernek, aki fogadalmat tett, így beszélt lelkére:

— Ha tudtad volna, hogy az, aki fogadalmat tesz, vasörvet vesz nyakába, vajjon tettél volna ily fogadalmat? Hiszen olyan vagy te, mint a börtönőr felesége, aki ily nyakörvet látván, beledugja fejét! R. Jonathan így érvelt: Ha tudtad volna, hogy az, aki fogadalmat tesz, olyannak tekintendő, mint aki magas dombot¹ rakott, az pedig, aki fogadalmát megtartja, olyannak, mint aki a dombján áldozatot mutatott be, vajjon megtetted volna fogadalmadat?

¹ Bálványképeknek magas dombokon szoktak áldozni.

— Csakhogy bálványimádást megkövezéssel szoktak büntetni, fogadalom esetén azonban csak tilalom ellen vét az ember (ez pedig csak nagy külömség)?

— A dolog, mint Janai mondja, következőképen áll: Aki a szenvedélyének hódol, olyannak tekintendő, mintha bálványt imádna.

R. Jicchak így érvelt: Ha tudtad volna, hogy azt, aki fogalmat tesz, olyannak tekinthetjük, mint aki kardot fog és szíven döfi vele magát, mégis megtetted volna fogadalmadat?

R. Chanina, a Sepphorisból való, ezt r. Pinchas nevében így magyarázta: Az említett nyilatkozat nem azt mondja: mint tördöfés, hanem: mint tördöfések; azaz úgy áll a dolog, mint amikor az, aki a kenyérről ünnepélyesen lemondott, így gondolkodik: jaj nekem, ha eszem és jaj nekem, ha nem eszem! Ha eszik a kenyérből, vét fogadalma ellen, ha nem eszik, vétkezik önmaga ellen.¹ Mikép cselekedjék hát? Menjen valamelyik tudóshoz és olvassa fel fogadalmát.²

R. Dimi ezt mondja R. Jicchak nevében: Nem elég neked az a tilalom, amiben törvény terhel, hogy még más tilalmakat is vállalsz?!

Gazdagság és megelégedés.

R. Jehuda ott ült r. Tarfon előtt s r. Tarfon ekkor így szólt hozzá: Ma derűs az arcod. R. Jehuda így válaszolt: Tegnap este szolgálégyeid kimentek a mezőre és hoztak céklát nekünk, amit sótalanul ettünk meg; ha sósan ettük volna, arcunk még derűsebb lenne.

Szólt egyszer egy asszony r. Jehudához; — Te törvényre tanító ember vagy és mégis ittas vagy.³ R. Jehuda így felelt neki: — Esküszöm, hogy nem iszom bort másszor, csak *Kiddus* és *Habdala* alkalmával és *Pészach*-kor azt a négy pohárnyit, és akkor is bekötött fejjel kell járnom (fejfájásom miatt) *Pészachtól* *Sebuóthig*; de a *Prédikátor* szerint: „Az ember bölcsessége ragyogóvá fényesíti arcát.“ (Pr. 8, 1.)

Egy *min* (különhitű) így szólt r. Jehudához:

— Ábrázatod olyan emberéhez hasonlít, aki uzsorára ad

¹ Mindkét esetben rosszul jár, azért a többes szám.

² Mert hiszen máskülönben meg *kell* szegnie.

³ Utalás J. nagyon vidám kedvére.

pénzt, vagy olyanhoz, aki disznókat hizlal. R. Jehuda így válaszolt: A zsidónál mind ez a két foglalkozás tilos,— az igazság az, hogy én jó egészségnek örvendek.

Valahányszor r. Jehuda az iskolába tanítani ment, korót vitt magával a vállán,⁴ s azt mondta:

— Dicső dolog a munka, mert tisztességet szerez urának.

R. Jehuda felesége elmenvén gyapjút vett és ruhát készített belőle. Amikor ő ment az utcán, ő vette magára a ruhát és amikor r. Jehuda indult imádkozni, ez burkolódzott bele s valahányszor beleburkolódzott, mindig elmondta ezt a hálálkodást:

— Áldott legyen, aki ilyen jó felső ruhába burkol engem!

R. Simeon ben Gamliel egyszer böjtöt rendelt el és r. Jehuda nem jelentkezett böjtös imádkozásra. Ekkor azt mondták r. Simeonnak:

— Nincs ruhája, amibe öltözzék.

R. Simeon tehát küldött neki ruhát, de r. Jehuda nem fogadta el. Fölkapott egy pokrócot s így szólt a pokróc hozzához:

— Nézd, mekkora gazdagság van itt, de hát én nem akarom élvezni e világ gyönyörűségeit.

Gazdagság és tudás.

R. Akiba eljegyezte Kalba Sabua leányát. Amint Kalba Sabua ezt megtudta, megesküdött, hogy leányának nem ad részt javaiból. De a leány mégis feleségül ment r. Akibához. Télen szalmán feküdtek és a fiatalasszony (minden reggel) kiszedte a szalmaszálakat ura hajából. R. Akiba ekkor így szólt hozzá:

— Ha gazdag volnék, arany Jeruzsálemet¹ tennék melledre.

Egyszer aztán megjelent ajtójuk előtt Elia próféta, szegény embernek öltözötte s így szólt:

— Adjatok egy kis szalmát nekem a tietekből, mert feleségem épp most szült és semmink sincsen, hogy valamit a dereka alá tehetnék. R. Akiba ekkor így szólt a feleségéhez:

— Látod ennek az embernek még szalmája sincs.

⁴ Hogy ráüljön az iskolában.

¹ Kedvelt arany ékszer.

A fiatal asszony egy izben így szólt:

— Eredj tanulni a bölcsek iskolájába.²

Elköltözött az iskolába és tizenkét esztendeig tanult r. Eleázártól és r. Józsuától. Amint betelt a tizenkét esztendő, hazatért. Ekkor a háza táján meghallotta, hogy valami gézengúz így szólt a feleségéhez:

— A te atyád bizony helyesen cselekedett, mert az urad elsőben is nem hozzád illő ember,³ aztán meg itt hagy szalmaözvegy sorban ennyi esztendőn át. Erre az asszony így felelt annak az embernek:

— Ha az én uram szót fogadna nekem, bizony még tizenkét esztendőt kellene abban az iskolában eltöltenie.

R. Akiba így szólt (magában): Mivelhogy feleségem ily engedelmet ad nekem, hát visszamegyek az iskolába.

Azonnal visszafordult és még tizenkét esztendeig tanult ott. Aztán huszonnégyszáz év múltán ezer pár tanítvánnyal tért vissza. Ekkor az emberek (a városból) mind elébe mentek, a felesége is elébe ment. Ama gézengúz pedig így szólt az asszonyhoz:

— Hova mégy így?⁴ Az asszony a Példabeszédek igéjével (12, 9.) felelt neki: „Az igaz ember az ő barmának életére gondot visel.”⁵

Igy ment az asszony az [ura látására. De mestereink (azaz a tanítványok) félre lökdösték. R. Akiba azonban így szólt hozzájuk:

— Engedjétek! Amit szereztem és amit szereztetek,⁶ az őt illeti meg.

Amint az asszony atyja ezt meghallotta, odajött s azzal állt elő, hogy oldják fel esküje alól. Fogadalmát felbontották és így (leánya meg r. Akiba) részt kaphattak vagyona élvezetében.

² Vesd össze: Kethuboth 62 b. fol.

³ Vagyis nem olyan előkelő származású, amilyen te vagy.

⁴ Az asszonyon igen szegényes ruha volt.

⁵ Tehát tisztelj engem, még ha akármily szegényes is a ruhám.

⁶ Vagyis az én thóra-tudományom és a ti thóra-tudományotok.

נזיר

Názir.

Aki megtartózkodást fogad . . .

A biblia (Mózes negyedik könyvének 6. fejezetében) így írja le a názir törvényét:

— „Férfi vagy nő, midőn külön fogadást tesz, názir-fogadást, megtartózkodást fogadva az Örökkévalónak, — bortól és részegítő italtól tartózkodjék, borból való ecetet és részegítő ecetet ne igyék; semmi szőlőlevet ne igyék és friss vagy száraz szőlőt ne egyék. Názirsága egész ideje alatt bármit, ami a szőlőből készül, magját és héját ne egyék. Názir fogadása egész ideje alatt borotva ne jöjjön fejére; amíg betelnek a napok, melyekre megtartózkodást fogad az Örökkévalónak, szent legyen, vadul növessze fejének haját.“

A názir tehát oly fogadalomtevő, aki az Örökkévalónak fogad megtartózkodást és amint a bibliai törvényből látjuk, a bortól, a részegítő italtól való tartózkodás első példáját nyújtja. A názirnak egyben haját sem szabad lenyíratnia.

A legismertebb bibliai názir Sámson, akinek hajában van ereje.

A Talmud a részletes tárgyalás során kilenc fejezetben kifejti, hogy mely fogadalmi kifejezések köteleznek názirságra, hogy mennyi ideig tart a názirság (leggyakrabban 30 napig,) hogy mint válhatik érvénytelenné a názirsági fogadalom stb. majd az asszonyok és szolgák názirsági fogadalmát fejtegeti.

Názirságot vállaló fogadalmak elengedése és megsemmisítése.

Ha valaki megfogadta, hogy hosszabb ideig názir lesz és miután názirsági idejét kitöltötte, a Szentföldre érkezik, Sammaj iskolája szerint még harminc napig názir; Hillel iskolája szerint a názirságot előlről kell kezdenie.

Heléna királynő,¹ midőn fia háborúba ment, ezt fogadta:

— Ha fiam a háborúból szerencsésen visszatér, názira leszek hét esztendeig.

A fiú visszatért és a királynő názira volt hét esztendeig és csak e hét év eltelte után érkezett Palesztinába; ekkor Hillel iskolája azt mondta: a királynő még hét esztendeig köteles názira lenni, — mivel pedig ez újabb hét esztendei názirasága vége felé tisztátlanná illetődött, összesen huszonegy esztendeig volt názira. R. Jehuda azt mondja: A királynő csak tizennégy esztendeig volt názira.

Ha kétféle pártállású tanúk valakiről eltérően nyilatkoznak, az egyik pártbeliek így tanuskodnak: azt fogadta, hogy kétszer lesz názir; a másik pártbeliek: azt fogadta, hogy ötször lesz az, — akkor Sammai iskolája szerint e tanuskodások mint eltérők érvénytelenek és az illetőnek nem kell názirkodnia; Hillel iskolája azt mondja: ötben a kettő bennefoglaltatik, tehát az illető kétrendbeli názirságra köteles.

Hogyan jutott R. Akiba érintkezésbe a tudósokkal.

R. Akiba mesélte:

— Ime így támadt érintkezésem a tudósokkal. Utrakelvén egyszer útközben holttestre bukkantam. Nem sajnáltam a fáradságot és négy mértföldnyire cipeltem a tetemet, míg eljutottam vele a temetkező helyre s ott eltemettem. Midőn elmondtam az esetet r. Eleazarnak és r. Józsuának, így szól-

¹ Adiabene délarábiai ország királynője, ki id. sz. I. században a zsidó hitre tért.

tak: Minden egyes lépésed, amikor a hullát cipelled, olyan-nak tekintendő, mintha vért ontottál volna.¹ Én erre így feleltem: Ha akkor, amikor az volt a szándékom, hogy jót művelek, mégis hibáztam, mennyire nagy hibát követtem volna el, ha ily szándék nem vezérel. Ebben az órában határoztam el, hogy tanítványa leszek a bölcseknek. Gyakran mondogatta aztán: Aki nem társalkodik bölcsekkel, halált érdemel.

A törvény ugyanis azt rendeli, hogy oly holttestet, amelyet valahol szabad mezőn találnak, ott kell eltemetni, ahol ráakadtak.

A názirság elítélése.

Tanították volt:

— R. Eleázár Hakappar Beribbi mondja: Mit jelentsen Mózes IV. 6. 11. mondása: „És szerezzon engesztelést érte, (a pap) azért, mert bűnt követett el a lélek ellen“? Vajjon miféle lélek ellen követett el bűnt? Mert lemondott a bor élvezéséről (bortól megtartóztatta magát).

Ha már az is, aki megvonja magától a bor élvezését, bűnt követ el, mennyivel inkább az, aki mindent megvon magától!

Ámde az idézett mondás olyan názirra vonatkozik, aki tisztátalanná vált, mink pedig azt mondjuk, hogy még olyan názirt is, aki tiszta, bűnösnek mondanak? R. Eleázár Hakkapar úgy vélekedik, hogy még a tiszta názir is bűnös. De miért beszél az a vers ép egy tisztátalanná vált názirról? Mert ez ismételten követett el bűnt.²

Tett és szándék.

Rab Nachman bar Jicchok mondta:

— Az a bűn, amelyet valaki kötelességteljesítés szándékában követ el, istenesebb az olyan kötelességteljesítésnél, amely nem tiszta szándékból való.

¹ R. Akiba ugyanis az ellen a törvény ellen vétett ezzel a cselekedetével, amelyet elbeszélésének végén említ.

² Két bűnt követett el: az elsőt, hogy názir lett s így le kell mondania a borivásról, a másikat, mert megfertőzködött s így názirságát meghosszabbította s a borivástól még tovább kell tartózkodnia.

Rab Jehuda pedig mégis azt hirdette Rab nevében, hogy az ember mindig foglalkozzék a Thórával és a rendelkezések teljesítésével, még ha ez nem is tiszta szándékból történik. Bár (eleinte) nem tiszta szándékból történik, végül mégis anyyira jut az ember, hogy tiszta szándékból teszi.

Ám így mondd: (ha kötelességteljesítés szándékából követ el bűnt az ember) olyan az, mintha valamely rendelkezést nem tiszta szándékból teljesítene.

סנהדרין

Szanhedrin.

Törvénszék.

Ez a traktátus, mely már a Talmud Negyedik Rendjébe tartozik, a zsidó büntetőjogot öleli fel. Háromféle törvénszék volt: hetvenegytagú és huszonhárom tagú szanhedrin és három tagú bíróság. A traktátus először kifejti, hogy mikor illetékes a nagy szanhedrin, mikor a kis szanhedrin és mikor a háromtagú bíróság, szól a főpap és a király jogairól, majd hogy kik nem lehetnek sem bírák, sem tanúk; előadja, hogy mint hallgatják ki a tanúkat, mint tanácskoznak a bírák; vázolja a halálbüntetés négy fajtáját: a megkövezés, elégetés, lefejezés és megfojtás halálnemeit és hogy mely bűnökért járnak ki ezek. Végül az engedetlen gyermek, az ellenkező tanító és a hamis próféta törvényeit adja elő és hogy kinek nincs része a túlvilági életben.

A traktátus tizenegy fejezetre oszlik.

A különböző bíróságok és illetékességük.

Pénzkövetelési pereket három személy dönt el. Rablás és testi sértés esetének eldöntésére három jogismerő kell, épp úgy kártérítéssel, tolvajlás okozta kár megtérítésével büntető ítélet meghozatalára is, akár kétszeres, akár négyszeres vagy ötszörös kártérítéssel kelljen a tolvajt sújtani. Erőszak elkövetőjének, csábítónak, felesége megrágalmazójának elítélésére három bíró kell, mondja r. Meir. A tudósok azt mondják: — Aki feleségét megrágalmazza, huszonhárom személyből álló bíróság elé tartozik, mert főbenjáró ügy lehet a dologból.

Negyven korbácsütésre szóló ítélet meghozatalához három bíró kell. R. Ismael nevében azt hirdették, hogy ily esetben huszonhárom személyből álló bíróság kívánatos.

Újhold és szökőév megállapítása három bírósági személy dolga, mondja r. Meir. R. Simeon ben Gamliel szerint: Három bíró megnyitja a tanácskozást, öt kell, ha vita támad és hét, ha határozathozatalra kerül a sor. De mihelyt hárman határoztak, érvényes a határozatuk.

A vének kézfoitévése¹ és borjú lenyakazására szóló határozat, (ha valakit megölten találtak) r. Simeon szerint három bírónak föladata; r. Jehuda azt mondja: öté. A chalica és a megtagadó nyilatkozatok három bíró előtt történnek. A négyéves ültetvény terményeinek kiválogatását és a második tized beszédését, amennyiben e tized értéke megállapítatlan, három szakértő végzi; épp úgy a megszentelt dolgok beváltása és becselő fogadalmaknak ingóságokkal való beváltása is három személy közbejöttével foganatosítandó. R. Jehuda azt mondja: egyikük pap kell, hogy legyen. Ha valaki fekvőségekkel fizet, kilenc személynek s egy papnak kell közreműködnie. Ugyanannyinak abban az esetben is, ha valakinek vagyona készpénzértékre megbecsülendő.

¹ Tudniillik közengesztelő áldozatokra; valamint nyilvános bíróvá ujonnan kinevezett ember fejére.

Főbenjáró ügyek huszonhárom személyből álló bíróság elé tartoznak. Szintügy a valakivel tettesül vagy elszenvedőül fajtalan érintkezésbe került állat megbüntetésének ügye is ennyire tartozik; mert meg van írva (Mózes III. 20, 16.): „A nőszemélyt az állattal együtt öld meg” és (Mózes IV. 20, 15. szerint): „Meg kell ölni az állatot.”

Öklelő ökröt megkövezésre huszonhárom tagú bíróság ítél, mert meg van írva (Mózes II. 21, 29.): „Az ökröt meg kell kövezni és gazdájának is meg kell halnia.” Az ökor kivégzését tehát ez a rendelkezés a tulajdonosáéval egy sorba teszi.

Farkast, oroszlánt, medvét, párducot és kigyót huszonhárom tagú bíróság ítél halálra. R. Eliezer azt mondja: Aki ezeket hamarabb öli meg, érdemet szerez magának. R. Akiba így szól: Okvetlenül csak huszonhárom tagú bíróság végeztetheti ki őket.

Valamely törzset (bálványimádás miatt), hamis prófétát s valamely főpapot csak a hetvenegy tagú bíróság ítélhet el. Háborút megtámadtatás nélkül kezdeni csak a hetvenegy tagú bíróság megengedendő határozata után szabad. A várost (Jeruzsálemet) vagy a templom előépületeit csak a hetvenegy tagú bíróság megengedő határozata után szabad kibővíteni. Törzsek fölé főbíróságokat állítani csak a hetvenegy tagú bíróság rendeletével szabad. Bálványimádásra elcsábított várost csak a hetvenegy tagú bíróságnak szabad elítélnie. Határmenti város bálványimádás miatt lerombolásra nem ítélhető: három ily bűnre elcsábított város sem ítélhető el együtt, hanem csak egy, vagy legföljebb kettő egyszerre.

A nagy szinhedrion 71 tagból állt, a kicsi 23-ból. Mi az alapja annak, hogy a nagy 71-ből áll? Azért áll ennyiből, mert meg van írva (Mózes IV. 11., 16.) „Gyűjts nékem egybe hetvenet Izrael legvénebbjei közül.” Mózesrel együtt 71-en voltak. R. Jehuda mondja: Csak 70 tagból áll. — A kis szinhedrion viszont miért 23 tagú? Mert meg van írva (Mózes IV. 35, 24, 25.): „A gyülekezet szolgáltasson jogot.” stb. „A gyülekezet mentsen” stb., tehát legyen jogszolgáltató és mentő gyülekezet, ami összesen húsz személy. Hogy gyülekezet néven tíz személyt értettek, kiviláglik Mózes IV. 14, 27-ből: „Még meddig fog e gonosz gyülekezet büntetlen maradni?”

(Már pedig a tizenkét követről van szó, Józsuá és Kaleb kivételével.) De miért kell még három ember a húszhoz? Mózes II. 23. 2. szerint: „Ne csatlakozzál a többséghez, ha kárhóztató ítéletet határoz.” Ebből érthető, hogy fölmentést határozó többséghez igenis csatlakozni kell. De hát aztán mire való, hogy a szavazatok többségéhez kelljen hajlanod? Annak megmutatására szükséges ez, hogy elkárhóztatásra való hajlandóságod nem egyenlő a fölmentésre való hajlandóságoddal. Az utóbbi esetben *egy* szavazattöbbség is elegendő, az elsőben csak *két* szótöbbség dönthetett; mivel azonban egyenlően megoszló szavazatok esetén nincs ítélet, még egy bíró kell s ezért van összesen 23.

Hány lakosnak kell egy városnak lennie, hogy kis szinhedrionja lehessen? Százhusz férfi lakos kell ahhoz. R. Nechemja azt mondja: Kétszázharminc, hogy mindegyik bíró tíz-tíz embert képviseljen.

Különbség polgári perre és bűnperre tartozó ügyek között. Hogyan ültek a bírák? Lelkiismeretességre intése a tanúknak.

Pénzkövetelési perekben épp úgy mint főbenjáró ügyek perében a tanúk puhatoló és vizsgáló vallatásnak vetendők alá, mert Mózes III. 24., 22., szerint: „Egyféle igazság legyen osztályrészetek.” Miben különbözik egymástól a pörök e két fajtája? Pénzkövetelési pörököt három, főbenjáró ügyek perreit huszonhárom tagú bíróság dönti el; az első fajta pörök tárgyalása akár a védelemre, akár az elmarasztalásra szolgáló okok kifejtésével kezdhető. A második fajtájukét azonban csakis a védelem okaival, nem pedig a marasztaláséival kell kezdeni. Pénzperekben egy szónyi többség is elegendő, akár fölmentésre, akár elítélésre; főbenjáró perekben egy szavazatnyi többség csak fölmentésre elegendő, elítélésre két szavazatnyi kell. Az első fajtájukban hozott ítélet (új jogorvoslat révén) a vádlottaknak akár javára, akár hátrányára feloldható, a másik fajtájuké csakis fölmentésre, nem pedig elmarasztalásra. Azokban a hallgatóság bármely tagja jelenthet be akár mentő, akár terhelő körülményt, ez utóbbiakban azonban csak mentőt, sohasem terhelőt. Azokban a pe-

rekben oly bíró, aki eleinte a vádlott elítélése mellett érvelt, utóbb ellentétesen érvelhet fölmentés érdekében, vagy lehetséges az eset fordítottja is; főbenjáró per esetén azonban csak az a bíró érvényesíthet előző véleményével ellentéteset, aki eleinte a vádlott elítélését kívánta, a bírói felfogás tehát oly perekben csak felmentés érdekében változhatik meg, de fordítottan nem. Pénzkövetelések perei nappal tárgyalhatók s éjjel dönthetők el; főbenjáró ügyek perét nappal kell tárgyalni és e tárgyalást nappal befejezni. Az első fajta perben akár marasztaló, akár felmentő ítélet még ugyanaznap hozható; az utóbbi fajtájában csak felmentést határozhat ugyanaznap a bíróság, marasztaló ítélet csak másnap hirdethető. Főbenjáró per tárgyalása tehát azért nem kezdhető sabbath vagy ünnep előtt való napon.

Oly döntések alkalmával, amelyek pénzkövetelésekre, tisztaság vagy tisztátlanság kérdésére vonatkoznak, a szavazást a legelőkelőbbek kezdik, főbenjáró ügyek perében az oldalvást ülők. Pénzperekben a bírói tiszt betöltésére bárki alkalmas; de főbenjáró perekben csak papok, leviták, vagy olyan izraeliták, akik leányainak paphoz szabad férjhez menniök.

*

A szanhedrin félkörben ült, hogy tagjai láthassák egymást. Két bírósági irnok állt előttük, az egyik jobb felől, a másik balfelől és írta a beszédeket, azokét is, akik felmentést kívántak, azokét is, akik elmarasztalást. R. Jehuda azt mondja, hogy három irnok volt; az egyik csak a mentő, a másik csak a kárhóztató beszédeket jegyezte, a harmadik mind a kétfélét.

Előttük három sorban a törvénytudók tanítványai ültek; mindegyik meghatározott helyen. Ha tanítványt bíróvá kellett előléptetni, az első sorbeliek közül léptettek elő egyet; ennek a helyére egy második sorbeli került, a második sorbelinek helyét harmadik sorból való töltötte be; aztán a gyülekezet tagjai közül választottak valakit s oda ültették a harmadik sorba. Az ujonan fölvelt nem az előléptetettnek helyére, hanem az ő egyéniségét megillető helyre került. —

Mily eljárást alkalmaznak főbenjáró pörökben a tanuk lelkiismeretének megeszméltetésére? Bevezetik a tanukat a törvényszék termébe s ilyforma intelmekkel hatnak lelkiismeret-

retükre: — Talán csak gyanítás alapján beszéltek ti, vagy hallomásból, talán csak valamely másik tanú szája szerint, avagy valami szavahihető ember szája szerint? Vajjon tudjátok-e, hogy puhatolódzással és vizsgálódással alaposan próbára teszünk? Vegyétek tudomásul, hogy az élet-halál kérdés nem olyan mint a pénzpörök kérdései; az utóbbiak esetében pénz megtérítése révén megbocsátható a bűn; de a másik esetben a kivégzett ember vére és mind valamennyi utódaié mindörökre rajta tapad kivégzésének okozóján. Mert (Mózes I, 4., 10. szerint: „A te atyádnak vérei kiáltanak.“ Tehát nem „a te atyádfiainak a vére,“ hanem „a te atyádfiának vérei,“ tudniillik az ő vére és utódainak vére. Másik magyarázat ekkép óhajtja magyarázni ezt: Mert vére fán-kövön szertefreccsent. Isten a világteremtés kezdetén azért alkotott csupán egy embert, mivel arra akart inteni, hogy mindenkinek, aki Izrael fiai közül csak *egy* pusztít is el, az Írás ezt oly bűnűl rójja föl, mintha egész világot pusztított volna el és ha valaki Izraelnek csak *egyetlen* fiát menti is meg, az Írás neki ezt oly érdeműl tudja be, mintha egész világot mentett volna meg. Az egyetértés érdekében is történt ez így, ne mondhassa egyik ember a másiknak: az én ősapám különb volt a tiednél! Azért is, hogy az eretnekek ne mondhassák: többféle alapvető erő van a mennyben; végül pedig azért, hogy a Legszenetebbnek (áldásék Ő!) nagyságát hirdesse, mivelhogy az ember, aki *ugyanegy* éremverő eszközzel *sok* érmet, ver, valamennyit csak *egyformának* készítheti; de a minden királyok királya, a Legszenetebb (áldott legyen Ő!) minden embert az első ember formájára alkotott, még sem akad csak egyetlen egy is, aki teljesen ugyanolyan volna, amilyen a másik. Azért hát mindenkinek így kell magamagához szólania: — Ezt a világot én érettem alkotta a Teremtő. De ha eképpen szóljátok: — Mire való ez a mi kinlódásunk? Erre már megfelelt az Írás: „Ha tanú valaki, vagyis ha látott, vagy tud valamit és ezt nem jelenti, akkor gonosztett bűneért kell lakolnia.“ (Mózes III. 5, 1.) Ne mondjátok tehát: Minek okozzuk ez ember vérének hullását? Mert ennek ellenében arra oktat az Írás: Ha istentelenek pusztulnak, öröm ujjongása támad. (Salamon példabeszédei 11, 10.)

Az ítélelhozás és az egyezkedés.

Amiképen ítélelhozáshoz három bíró kell, akképen a per békés elintézéséhez is. A bírói ítélet meghozatala után ily békés elintézésnek (a törvényszék útján) már nincs helye. R. Eleazar (a galileai r. Józse fia) szerint az olyan bíró, aki a per békés elintézését szolgálja, bünt követ el és aki megáldja az ilyen békés elintézés elősegítőjét, Istenkáromló.¹ Az ilyenről szól a zsoltárok könyve (10, 3.) „Aki pedig nyerészkedőt áld,² káromolja az Örökkévalót.“ R. Eleazar szerint a jognak inkább még a hegyet is keresztül kell fúrnia és ezt Mózes is mondta már: A jognak keresztül kell fúrnia még a kősziklát is! Aharon pedig békességet szerzett az emberek között, ahogy a próféta említi (Malachiás 2., 6.): „Békességben és egyeségben járt ő én velem.“

R. Eliezer ben Jákob így szólt: Mit jelentenek a 10. zsoltár 3. részének eme szavai: „Ha pedig a nyerészkedő hálálkodik, káromolja az Örökkévalót?“ Olyan ez az eset, mint amikor valaki egy szea búzát lopott s ezt aztán megőrölte, megsütötte, félre tévén a kovásznak valót, s aztán gyermekeinek enniök adott belőle; hogyan hálálkodik az ilyen az Úrnak? Az ő hálálkodása csak káromolja Istent. Az ilyenre vonatkozik ez a mondás: „A rabló, aki hálálkodik, káromolja az Örökkévalót.“ Vagy „amikor a nyerészkedő áldást mond, káromolja az Örökkévalót.“ Vonatkozik ez József testvéreire, (Mózes I. 37, 26.): „Vajjon mekkora hasznunk lenne abból, ha megölnénk atyánkfiát?“

R. Józsuának, Korcha fiának vélekedése szerint kötelessége (a bírónak), hogy egyezkedést kíséreltessen meg, hiszen meg van írva (Zakariás 8., 16.): „Igazságos jog és békesség szerint bíraskodjatok a ti kapuitokban!“ De hiszen ott, ahol igazságos jog érvényesül, nincs békesség (hanem jogvita) és ahol békesség uralkodik, nincs igazságos jog! Vajjon hol érvényesül együtt az igazságos jog és békesség? A meg egyezésben. Ezt mondja Dávid is: „Jog és méltányos-

¹ Mert az ily békés elintézés, bár bírák segítik elő, valamelyik felet okvetlenül meg kell hogy rövidítse jogában. A héber szó tulajdonképon ezt jelenti: tör, rabol.

² Ez a zsoltárvers egyik értelmezése. A másik alantabb. R. Eliezer ben Jákob szerint: Ha pedig a nyerészkedő hálálkodik, káromolja az Örökkévalót.

ság szerint itél ő egész nemzetének.“ (Sámuel II. 8. 12.) Nos, de ahol jog érvényesül, nincs méltányosság és ahol méltányosság érvényesül, nincs jog! Vajjon hol egyesül jog és méltányosság? A megegyezésben.

Mihelyt a bíró eldöntötte a jogvitát s azt, akinek igaza van, fölmentette, azt pedig, akinek nincs igaza, elmarasztalta, de az akinek nincs igaza, szegény, adjon ennek az, akinek igaza van, a magáéból. Így aztán jótékonytságban részesül az egyik és megkapta jogát a másik. Rabbi mondja: Ha a bíró eldönti a jogvitát, s fölmenti azt, akinek igaza van és elmarasztalja azt, akinek nincs igaza, akkor azon tesz jót, akinek nincs igaza, mivel rablott dolgot vesz ki a kezéből és jogot gyakorol azzal szemközt, akinek igaza van, mert visszajuttatja neki azt, ami az övé.

R. Simeon ben Menasja szerint a bíró néha tanácsoljon, néha ne tanácsoljon egyezkedést. Ha ketten jogot vitatva olyasvalaki elé járulnak döntésért, aki még nem hallotta nyilatkozataikat (követelésüket) vagy pedig hallotta ugyan, de nem tudja, hogy a jog mérlegének nyelve merre billenhet, mondja nekik: — EredjeteK, egyezzetek meg! Ha azonban már hallotta nyilatkozataikat és azt is tudja, merre billen a jog, nem mondhatja már nekik: — EredjeteK, egyezzetek meg! mert meg van ^{írva}írva (Példabeszédek 17., 14.): Viznek árját szabadítja el, aki pert kezd,“ azért hát *vedd elejét* a pernek, (jogi pernek) mielőtt nyilvánvalóvá lesz. Tehát amíg nem nyilvánvaló, elejét veheted, de ha már nyilvánvaló, nem szabad megakasztanod.

R. Jehuda ben Lakis ezt mondja: — Ha ketten jogot vitatva járulnak valaki elé s az egyik erős, a másik gyöngye, az pedig, (akit bírónak kértek föl) még nem hallotta nyilatkozataikat, vagy hallotta ugyan, de nem tudja, merre hajlik a jog, mondhatja nekik: nem kötelezhetek (vitátok eldöntésére), mert lehet, hogy a gyöngérről derül ki, hogy nincs igaza és akkor az erősebb üldözné. De ha már hallotta nyilatkozataikat és azt is tudja, merre hajlik a jog, nem mondhatja már nekik: nem kötelezhetek (vitátok eldöntésére), mert meg van írva (Mózes V., 1., 17.): „Ne féljeteK embertől, a jog Istené!“

R. Józsuá ben Korcha így nyilatkozott: Ha ott ül valaki a bíró előtt, olyan (nem érdekelt fél,) aki tud valamit a sze-

gény javára és a gazdag hátrányára, az ilyenek nem szabad hallgatnia, mert meg van írva: „Ne féljeteK embertől!” Ez pedig annyit jelent: Ne tartóztasd meg szavadat ember előtt!

Isten vele van a bíróval és tanuval.

A bírának tudniok kell, *kin* bíraskodnak, *ki előtt* bíraskodnak és *ki* bíraskodik *együtt velök*. A tanuknak pedig tudniok kell, *kiről* tanuskodnak, *ki előtt* tanuskodnak és *ki* tanuskodik *együtt velök*, mert meg van írva (Mózes V., 19., 17.) „Járuljanak azok ketten, akiknek pörük van egymással, az Örökkévaló elé!” Továbbá (a 82. zsoltár 1. verse szerint): „Áll Isten Istenek gyülekezetében, a bírák körében bíraskodik Ő.”¹ Josafátról is meg van írva: — „Szólt pedig a bírákhoz: ügyeljeteK, miképen bíraskodtok, mert nem az embereknek bíraskodtok, hanem az Istennek.” (Krónikák II., 19., 6.) De ha így szólna a bíró: Mire való, hogy így gyötrődjem?² Erre az esetre szól a kiegészítés: „Ámde a jog dolga *tinálatok* vagyon.” Ez pedig azt jelenti: „Csak aszerint kell itélned, amit *a te* szemed lát.

R. Simeon ben Gamliel ezt mondta: — Amiképpen (jogerős) ítéletet csak hárman hirdethetnek, épp úgy (kötelező) megegyezést is csak hárman idézhetnek elő. Sőt a megegyezésnek nagyobb kötelező ereje van, mint az ítéletnek. Mert ha *ketten* mondtak ítéletet, ezt még megsemmisíthetik (ha tévesnek ismerték föl.) De ha *ketten* megegyezést kötöttek, ezt már meg nem semmisíthetik.

Méltó bírák.

Mózes II. könyve 20. fejezetének 20. verse szerint: „Ne csináljateK én mellém ezüst isteneket, vagy arany isteneket.” Ezüst isteneket tehát és arany isteneket nem szabad csinálni, de vajjon fából és kőből valókat szabad? Erre mondta Rab Asi: E mondás olyan bírót jelent, aki az ezüst kedvéért jön (ítélkezni.)

Ha Rab a törvényszékre ment, így szólt: — Önkéntesen

¹ Vagy: körükben *Isten* a bíró.

² Isten iránt való nagy felelősségnek tudatában el fogja háritani magától a bírói tisztelet.

megyek, hogy akár meg is öljenek: nem gondolok házam vágyaival és üres kézzel térek haza; bárcsak olyan lenne a visszatérés, amilyen az odaindulás!

Ha látta, mint köveli írástudók csapata, Jób szavait idézte: — „Ha szinte az égig fölmenne is az ő boldogsága és a fellegeket ütné is fejével, mint az ő ganéja, örökre elvész és akik látták őt, azt mondják: Vajjon hova lett?” (Jób 20, 6, 7.)

Ha Mar Sutrát ünnep előtt való sabbathon vállon vitték, a Példabeszédek 27. fejezetének 24. részét szokta idézni: „Mert avagy örökkévaló-e a gazdagság és az ékesség rámarad-e minden nemzetségre?”

Férfi és asszony.

R. Eleázár mondta; — Aki az ő első feleségétől elválik, azt még az oltár is megkönnyezi, ahogy meg van írva Malakiás könyvének II. fejezete, 13. részében: „Ezt is cselekedtetek másodszer, hogy könnyhullatással, sirással s keserőséggel betöltenétek oltárát az Örökkévalónak” stb., aztán a 14. részben: És azt kérdezitek: Vajjon miért?... hiszen ő a te társad és tehozzád szövetséggel csatolt asszonyod.“

R. Jochanan mondta: — Minden ember, akinek első felesége meghal, olyan mintha a templom az ő napjai korában romboltatott volna le, ahogy Ezekhiel könyve 24. fejezetének 16. része mondja: „Embernek fia! Ime én elveszem tőled csapással a te szemed kívánságát, de ne jajgass utána, ne sirasd, se könnyedet ne hullasd.“ Továbbá ugyanott, a 18. rész: „Szólék reggel a népnek és estére meghala az én feleségem.“ És ugyanott a 21. rész: „Ime, én megfertéztetem az én szent helyemet, a ti erősségeknek kevélységét, a ti szemeteknek kívánságát.“

R. Alexandri így nyilatkozott: Minden emberen, akinek felesége az ő életének napjaiban meghal, elsötétedik a világ, ahogy Jób könyve 18. fejezetének 6. verse mondja; „Az ő hajlékában setét a világosság és az ő szövétneke őbenne elalszik.“ R. Jósze bar r. Chanina így szól: Lépései megkurtnak, ahogy Jób könyve 18. fejezetének 7. verse mondja: „Az ő erejének utai szorosak lesznek.“ Abahu azt mondta:

Az ő tanácsa elbukik, amint hogy meg van írva: „Az ő tanácsa megrontja őt.” (Jób, 18. 7.)

Rabba bar bar Chana nevében r. Jochanan ezt mondta: Az egybekelés (házasság) oly nehéz valami, akárcsak a Nádas-tenger meghasítása, amint hogy a 68. zsoltár 7. versében meg van írva: Isten az egyedülvalókat elvezeti az ő házukba (családjuk körébe), megkötözötteket kivezet az egyenes útra.

Vajjon így van-e? Hiszen r. Jehuda szerint Rab így szólt: Negyven nappal a gyermek képződése előtt mennyei hang ily szavakat hallat: „Ennek meg ennek a leányát, ehhez meg ehhez kell feleségül adni?!“ Semmi nehézség! Az egyik kijelentés az első házasságra vonatkozóan értendő, a másik a második házasságra vonatkozóan.

R. Samuel bar Nachman ezt mondta: — Minden pótolható, kivéve ifjuságunk asszonyát; amint hogy meg van írva Ezsaiás könyvének 54. fejezete 6. részében: „És mint az ifjukor asszonyát, mert gyűlöletessé vált.“

Rab Jehuda erre tanította fiát: A férfi csak első feleségénél találja meg lelke nyugalmát, ahogy a Példabeszédek 5. fejezetének 18. verse mondja: „Lészen a te forrásod áldott és örvendezzél a te ifjuságod asszonyának.“ Fia megkérdezte: — Például melyik az? Felelt: Például anyád.

Így van-e hát? Hiszen Rab Jehuda a fiának Jizchaknak a Prédikátor 7. fejezete 26. részét olvasta föl: „Úgy találtam, halálnál is keserűbb az asszony, aki maga olyan mint a csapda és szive olyan mint a tör.“ — Fia ekkor ezt kérdezte: — Például melyik? Felelt: — Például anyád! *Magyarázat*: ez az anya hirtelen haragra lobbanó volt, de szép szóval meg lehetett csillapítani.

Tanították: A férfi csak feleségének hal meg, ahogyan Ruth könyve I. fejezetének 3. része mondja: „És meghalt Elimelekh, a Noémi férje.“ És nő csak a férjének hal meg; Mózes I. könyve 48. fejezetének 7. része így hangzik: „Amikor Padanból jöttem, meghalt *nekem* az én Rachelem.“

Az első ember teremtése.

Mestereink azt tanították, hogy Ádám sabbath előestéjén teremtett. Miért (nem előbb)? Hogy a minim¹-ek ne

¹ Eretnekek.

mondják: A szentnek, — áldott legyen neve! — a teremtés munkájában valaki segítője volt. Vagy azért csak akkor, hogy abban az esetben, ha az ember gondolata fölülkerekedik, (azaz ha az ember elbizakodottá válik), így lehessen szólni hozzá: A teremtés művében a szűnyog előbb lett meg, mint te. Vagy azért, hogy azonnal teljesíthessen egy parancsot.² Vagy azért, hogy azonnal lakomához üljön. Olyanformán esett ez, mintha valami húsból-vérből való király hívta volna meg, aki megépítvén, befejezvéen palotáját, lakomát adott és erre vendégeket hívott meg, ahogy meg van írva a Példabeszédek IX. fejezetének 1—3 részeiben: „A bölcsesség megépítette az ő házát . . . levágatta az ő vágó marháit . . . széjjelküldi cselédeit vendégeket hívni . . .” „A bölcsesség megépítette az ő házát” vagyis ez annyit jelent, hogy a Szent — áldott legyen neve — megalkotta az ő bölcseségével az egész világot. — Ez a bölcsesség „kifaragta az ő hét oszlopát” vagyis a teremtés napjait; „levágatta vágó marháit, töltötte borát és megtéritette az ő asztalát” vagyis a tengereket és folyókat és e világ minden kívánni valóját; „széjjelküldi cselédeit, hogy vendégeket hívjanak” — t. i. Ádámot és Évát.

*

Acha (Jochanan) bar R. Chanina ezt mondta: — Tizenkét órája volt a napnak. Első órájában (a teremtő napnak) egybehalmoztatott a föld pora, a másodikban formálatlan tömeg volt, a harmadikban megalakítottak tagjai, a negyedikben belevettetett a lélek, az ötödikben lábra állt, a hatodikban nevet adott (minden elevennek), a hetedikben Évát kapta párjául, a nyolcadikban ketten fölfeküdtek pihenőhelyükre és négyen³) jöttek le onnan. a kilencedikben eltiltatott a gyümölcsének evésétől, a tizedikben vétkezett, a tizenegyedikben elítéltetett és a tizenkettedikben kiűzetett (a paradicsomból), ahogyan a 49. zsoltár 13. verse mondja: „Ádám az ő tisztességében meg nem maradt egyellen éjszakára sem”. Rami bar Chama mondta: — Nincs az emberen gonosz állatnak hatalma, hacsak ő maga nem ront akként magára, ahogyan meg van írva: „Olyan, mint a barom, a néma”.

Rab Jehuda szerint Rab ezt mondta: — Abban a pilla-

² A sabbath megünneplésének a parancsát.

³ Hagyomány szerint Kainnal és ennek ikerhugával.

natban, amikor a Szent — áldott legyen neve! — az ember megteremtésére gondolt, egész raj szolgálattelvő angyalt teremtett s megkérdezte őket: — Akarjátok-e, „hogyan alkossunk embert a mi ábrázatunkra és hasonlatosságunkra?” (Mózes I. 1. 26.) S ezek így feleltek: „Ura e világnak! Vajjon mik lesznek az ő tettei?” Isten így szólt hozzájuk: — Ilyenek meg ilyenek lesznek tettei. Ők ekkor a 8. zsoltár 5. verse szerint feleltek: „Micsoda az ember, hogy megemlékezel róla? Vagy az embernek fia, hogy meglátogatod őt?” Ekkor Isten a kis újját közéjük nyujtotta s megégette őket, ugyanúgy cselekedett a második és a harmadik angyalcsapattal is. S szóltak ekkor (a többi szolgálattelvő angyalok) előtte: „Világ ura! Mit beszéltek azok az elsők teelőtted? Az egész világ a tied. Bármit akarsz tenni e világgal, tedd meg!” Amint Ő (Isten) az özönvíz korszakának embereihez, a rossz műveikkel veszendőkhöz ért, a szolgálattelvő angyalok így szóltak az Úr előtt: „Világ ura! Azok az elsők nem jól beszéltek előtted?” Ő pedig Jesaiás 46. fejezetének 4. része szerint így felelt: „És mind vénségtelig ugyanaz vagyok én és mind aggságtokig én hordozlak“.

*

A császár (az istentagadó) így szólt Rabban Gamlielhez: A ti istenetek tolvaj, mert megvan Mózes I. könyve 2. fejezetének 21. részében: „És bocsáta az Ur Isten nagy, mély álmat Ádámra és midőn Ádám elaluvék, egy oldaltetemét kivevé.“ S szólt a császár leánya: — Hadd feleljek meg én atyámnak. S így szólt hozzá: Adjátok rendelkezésemre egy kapitányt (hogy igazságot szerezzen nekem). — Minek? — kérdezte a császár. A leány így felelt:

— Rabló tört be az éjjel hozzánk s ellopta egyik ezüst korsónkat, helyébe pedig arany korsót tett.

— Bárcsak mindennap törne be hozzánk efféle rabló! — mondta a császár.

— Vajjon az első ember esetében nem ugyanily szép csere volt-e, hogy egyik bordáját elvették s helyette nőt adtak neki szolgálatára?

Erre a császár:

— Úgy értem, hogy annak az istennek Ádám személtárára (nem titokban) kellett volna azt a bordát kivennie!

Erre a leány:

— Hozzatok ide egy darab nyers húst nekem! — Hoztak. A leány beletette a hamuba aztán, és a császárhoz így szólt:

— Egyél belőle!

— Nem! — felelt az istentagadó, — undorodom tőle.

Erre a leány:

— Épp úgy megundorodott volna Ádám is, ha bordáját nyíltan, szeme láttára vették volna ki.

Szólt azután a császár (az istentagadó) még ekképen rabban Gamlielhez: Tudom, mit művel a ti istenetek és hol ül. Rabban Gamiel erre megbágyadt s nagyot sóhajtott. A császár megkérdezte: Mit jelent ez? Erre a Rabbi: Van egy fiam valamely városban a tenger mellékén, nagyon vágyódom utána, kérlek, mutatnád meg nekem, hol van. — Hát tudom én, — felelt a császár, — hol van a te fiad?

Erre Rabban Gamliel: Hogyan, te nem tudod, mi hol van a földön és azt mondod, hogy tudod, mi hol van az égben? A császár ekkor így szólt rabban Gamlielhez: A 147. zsol-tár 4. verse ezt mondja: „Megszámlálja a csillagoknak sokaságát,” hát oly nagy dolog ez? Én is meg tudom számlálni a csillagokat. — A rabbi birsalmákat hozott, beledobta egy szitába, amelyet szüntelen forgatott s így szólt a császárhoz:

— Nos, számláld meg a birsalmát! A császár így válaszolt:

— Állítsd le (a szitát.) Erre a rabbi így felelt:

— Az égbolt (az erősség) szintén ekképen forog.

Mások szerint a császár ezt mondta: Tudom a csillagok számát. A rabbi így válaszolt: Mondd meg nekem, hány zápfogad és hány közönséges fogad van. A császár a szájához emelte kezét s számlálni kezdte fogait. Erre a rabbi ezt mondta: Még azt sem tudod, mi van a szájadban s azt tudnád, hogy az égben (az erősségben) mi van?!

Az egyiptomiak és az izmaeliták követelései Izraelen.

Ismét jöttek egyszer emberek Egyiptomból, hogy az izraelitákkal Macedóniai Sándor előtt perbe szálljanak. Így szóltak ugyanis előtte: Lásd, meg van írva Mózes II. könyve 12. fejezetének 36. részében: „Mert az Örökkévaló kedvessé tette

vala a népet az egyiptombeliek előtt, hogy kölcsön adnának nekik". Adjátok hát vissza nekünk az ezüstöt és az aranyat, amelyet elvettetek tőlünk.¹⁾

Ekkor Gebia ben Pesziszsa így szólt a bölcsekhez: Engedjétek meg nekem, hadd menjek el és hadd vigyem a pört ellenök Sándor előtt; ha legyőznek engem, mondjátok majd nekik: Egy tudatlant győztetek le közülünk; ha pedig én győzöm le őket, ezt mondjátok nekik: Mózesnek, a mi tanítónknak thórája győzött le titeket!

Odaengedték s ő vitte pörüket. Szólt azokhoz:

— Honnan akarjátok bizonyítékokat venni?

— A Thórából, — válaszolták.

— Én is — mondta — a Thórából fogok bizonyítani ellenetek. Meg van írva ott: „Az az idő pedig, hogy Izrael fiai Egyiptom földjén laktak, négyszázharminc év“. Fizessétek meg tehát nekünk ama hatszázezer ember bérét, akiket négyszázharminc évig szolgálatotokban tartottatok.

— Feleljetek neki! — mondta Macedóniai Sándor. S azok így szóltak hozzá:

— Adj nekünk három napot gondolkodás idejéül. — Megadta nekik. Kerestek-kutattak, de nem találtak feleletet. Azonnal otthagyták erre bevetett szántóföldjeiket és megművelt szőlőhegyeiket, úgy megszöktek onnan. Ez az év pedig hetedik év volt (ugarév).

Másszor is jöttek Izmael és a Ketura fiai, hogy Macedóniai Sándor előtt az izraelitákkal pörbe szálljanak. Így szóltak előtte: Kanaán földje a mienk és a tietek, mert Mózes I. könyve 25. fejezetének 12. része ezt mondja: „Ezek pedig az Ábrahám fiának, Izmaelnek nemzetségei“ és odább a 19. rész: „Ezek pedig Jizchaknak, az Ábrahám fiának nemzései“.

Ekkor így szólt Gebia ben Pesziszsa a bölcsekhez (a tudósokhoz): Engedjétek meg, hadd menjek oda és hadd vigyem a pört ellenök Sándor előtt. Ha legyőznek, ezt mondjátok majd nekik: Egy tudatlant győztetek le közülünk; de ha én győzöm le őket, szóljatok (hozzájuk) így: Mózesnek, a mi tanítómesterünknek Thórája győzött le titeket.

Odaengedték s ő elment és vitte pörüket. Így szólt azokhoz:

¹ Mikor Mózes kivezetett titeket Egyiptomból.

— Honnan akarjátok bizonyítékokot venni?

— A Thórából, felelték azok.

— Én is, — válaszolt, a Thórából fogok bizonyítani ellenetek; Mózes I. könyve 25. fejezetének 5. és 6. része ugyanis így szól: „Valamije pedig Ábrahámnak vala, mindazt Izchaknak adta; az ő ágyasai fiainak pedig ada Ábrahám ajándékokat.“ Ha valamely apa a gyermekeinek ajándékokat ad, amelyeket még az ő életében megkapnak és egymástól széjjelválasztja őket, lehet-e aztán egyik gyermeknek a másikon követelni valója?...

Test és lélek.

Antoninus császár így szólt egyszer Rabbihoz: A test és a lélek megóvhatja magát az Itélettől. Hogyan? A test ezt mondhatja: A lélek vétkezett, mert attól a naptól fogva, hogy elvált tőlem, én úgy fekszem, mint valami néma kő a sírban. A lélek pedig így beszélhet: A test vétkezett, mert attól a naptól, hogy elváltam tőle, úgy repülök, mint madár a légben.

Ekkor ez így szólt hozzá: Hadd mondok neked egy hasonlatot: Mivel hasonlítható egybe a dolog? Azzal a húsból-vérből való királlyal, akinek szép diszkertje volt, amelyben szép korai gyümölcs érlelődött; a király két őrt állított a kertbe, az egyik sánta, a másik vak volt. S szólt (egy napon) a sánta a vakhoz: Szép korai gyümölcsöt látok, jer hadd ülök a nyakadba s hadd hozzuk el a gyümölcsöt s együk meg! A sánta ráült a vakra és elhozták a gyümölcsöt s megették. Néhány nap multán odajött a kert ura és így szólt hozzájuk: Hova tűnt a szép korai gyümölcs? Szólt a királyhoz a sánta: Hát van-e lábam, hogy gyümölcsért mehetnék? Aztán megszólalt a vak: Hát van-e szemem, hogy láthatnám a gyümölcsöt? Mit tett (az ur)? Ráültette a sántát a vakra s mind a kettőt egyszerre kivégeztette. Ugyanigy a Szent is — áldott legyen — előveszi majd a lelket s beleteszi (beleveti) a testbe és mind a kettőt egyszerre elintézi itéletével, mert meg van írva (50. zsoltár 4. vers.) „Szólítja az egeket onnan fölül és a földet az ő népének megítélésére.“ — „Szólítja az egeket onnan fölül — vagyis a lelket, — „és a földet az ő népének megítélésére“ vagyis a testet.

Szenvedések tisztítanak.

Mestereink tanították: Midőn r. Eliezer beteg volt, négy véne a községnek elment hozzá, hogy meglátogassák: R. Tarphon, r. Józsuá, r. Eleázár ben Azarja és r. Akiba. Megszólalt ekkor r. Tarphon és ezt mondta: Te hasznosabb vagy Izraelnek az esőcseppnél, mert az esőcsepp csak ezen a világon hasznos, a tanító ellenben a jövőbeli világon is.

R. Józsuá így szólt: Te hasznosabb vagy Izraelnek a nap járásánál, mert a nap járása csak ezen a világon hasznos, a tanító ellenben a jövőbeli világon. R. Eleázár ben Azarja így beszélt: Te Izraelnek apánál-anyánál is hasznosabb vagy, mert apa-anya csak ezen a világon van javunkra, a tanító ellenben a jövőbeli világon is.

R. Akiba ezt mondta: Minden fájdalom kitüntetés.

Erre a beteg így szólt Akibához: — Honnan tudod ezt, Akiba? Ez pedig így felelt: — A Királyok II. könyve 21. fejezetének 1. részéből merítettem: „Manasse 12 éves vala, mikor uralkodni kezdett és ötvenöt esztendeig uralkodott Jeruzsálemben... és gonoszul cselekedék az Úrnak szeme előtt.” És meg van írva a Példabeszédek 25. fejezetének 1. részében: „Még ezek a bölcs beszédek is Salamonéi, melyeket összeszedegettek Chizkiának, Jehuda királyának emberei.” Hát Chizkia vajjon az egész világot tanította volna a Thórára, éppen csak saját fiát Manassét nem? Igen ám, de bármennyit fáradozott is vele, ezt az ő fáradozása jóra nem bírta nevelni, csak a fájdalmak javították meg a fiut, ahogy meg van írva (Krónika II. könyve, 33, 10—11.): „És noha szólt vala az Úr Manasséhoz és az ő népéhez, de hallani sem akarák. Rájok hozá azért az Úr az assiriabeli király seregének hadnagyait, akik Manassét megfogák és vasba vervén megkötözték őtet két láncsal és Babilonban vivék.” Meg van írva továbbá ugyanott (12, 13. rész.): „Mikor pedig volna nagy-erős fogságban, az ő Urához, Istenéhez fölfohászzkodék és magát igen megalázá az ő atyáinak Istene előtt; és könyöрге néki és az Úr megkegyelmeze néki meghallgatván könyörgését és meghozá őt Jeruzsálembé az ő országába. Akkor esméré meg Manassé, hogy az Örökkévaló az igaz Isten.” Ez arra oktát, hogy a fájdalmak kitüntetés.

TARTALOM.

Dr. Kún Lajos: Az ókori zsidó irodalom 5

ELSŐ RÉSZ.

Jebamoth.

Bevezető	13
A chalica ceremóniája (Misna II.)	14
A házasság (Fol. 62. b., 63. a., 63. b.)	17
Rabbi Akiba tanítványai (Fol. 62. b.)	20

MÁSODIK RÉSZ.

Szóta.

Bevezető	21
Házasságtörő asszony (Fol. 2. a., 7. a., 15. b., 17. a., 20.)	22
A Messiás előjelei (Misna IX.)	25
Az erény lépcsőzete (Misna IX.)	27
Egyenlő mértékkel (Toszifta III.)	27
A kémeek (Fol. 42. a.)	34
A gonosz nyelv (Fol. 42. a.)	35
Az isteni bizalom (Fol. 48. b.)	36

HARMADIK RÉSZ.

Nedárim.

Bevezető	37
Fogadalmak feloldása (Misna IX.)	38
Akik feloldást kértek (Jer. IX. I.)	39
Gazdagság és megelégedés (Fol. 49. b.)	40
Gazdagság és tudás (Fol. 50. a.)	41

NEGYEDIK RÉSZ.

Názir.

Bevezető	43
Názirfogadalmak elengedése (Misna III.)	44
R. Akiba és a tudósok (Jer. VII. 1.)	44
A názirság elítélése (Fol. 19. a.)	45
Tett és szándék (Fol. 23. b.)	45

ÖTÖDIK RÉSZ.

Szanhedrin.

A különböző bíróságok (Misna I.)	48
Polgári per és bünper (Misna IV.)	50
Ítélethozás és egyezkedés (Toszifta I.)	53
Isten vele van a bíróval és tanuval (u. o.)	55
Méltó bírák (Fol. 7. b.)	55
Férfi és asszony (Fol. 22. a. b.)	56
Az első ember teremtése (Fol. 38. a. b.)	57
Egyiptom, Ismaél és Izrael (Fol. 91. a.)	60
Test és lélek (Fol. 91. a. b.)	62
Szenvedések tisztítanak (Fol. 101. a. b.)	63

